

Kerkhistorische reis 2008

Guido de Bres
en de reformatie in
de Zuidelijke Nederlanden

Maandag 8 t/m vrijdag 12 september

O.l.v. ds. J.C. den Toom

Kreijkes Vakantie Idee
Spoorslag 5/ Postbus 332 / 7460 AH Rijssen
Tel. 0548 – 514188 / www.kreijkes.nl

1 Adressen:

Ons adres in Frankrijk:

Hotel Altia, ZI Neuville en Ferrain,
autoroute Lille Grand Sortie 18
59535 Neuville en Ferrain, Frankrijk.
www.altia-hotel.com tel: 0033 03 20 28 88 00

Koffiestop en afscheiddiner:
Restaurant de Gouden Leeuw
Raadhuisstraat 13, 4844 AA Terheijden. Tel 076 5931353

3 Globaal programma:

Maandag 8 september 2008

- 12.00 uur Vertrek uit Terheijden
Nuttigen van het lunchpakket
- 14.30 uur Rondleiding door Kortijk
met o.a. de Onze lieve Vrouwekerk,
Petrus Datheen was hier predikant.
- 18.30 uur Aankomst in ons hotel te Neuville en Ferrain
- 19.30 uur Diner
- 21.00 uur Dagsluiting

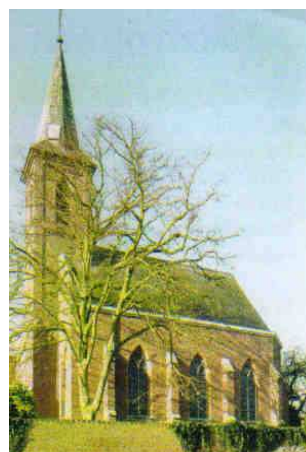
Dinsdag 9 september 2008

- 8.00 uur Ontbijt
- 9.00 uur Vertrek uit ons hotel
- 10.00 uur Nieuwerkerke
Bezoek aan de kerk en
het gemeentehuis met de
tentoonstelling over de tijd van
de reformatie
- 12.30 uur Lunch in het volkscentrum van
Nieuwerkerke
- 14.30 uur Dranouter
Bezoek aan de St. Jan de Doperkerk
en het Plancius monument
- 18.00 uur Aankomst in ons hotel
- 19.00 uur Diner
- 21.00 uur Dagsluiting

Woensdag 10 september 2008

- 8.00 uur Ontbijt
- 9.00 uur Vertrek uit ons hotel
- 10.00 uur St. Maria Horebeke
Bezoek aan de geuzenhoek met de
Protestantse Kerk en de Abraham Hans School
- 12.30 uur Lunch
- 14.00 uur Rondleiding door Doornik
- 17.30 uur Aankomst in ons hotel
- 19.00 uur Diner
- 21.30 uur Dagsluiting

Donderdag 11 september 2008

- 8.00 uur Ontbijt
- 9.00 uur Vertrek uit ons hotel
- 10.00 uur Mont Cassel
Bezoek aan de Notre dame de la Crypte

en het standbeeld van generaal Foch.
 13.30 uur Lunch
 14.30 uur Ieper vrij winkelen
 18.00 uur Aankomst in ons hotel
 19.00 uur Diner
 21.30 uur Dagsluiting

Vrijdag 12 september 2008

8.00 uur Ontbijt
 9.00 uur Vertrek uit ons hotel
 10.00 uur Gent
 Bezoek aan de St. Baafskathedraal en de vrijdag markt
 12.30 uur lunch
 13.30 uur Evangelisatie centrum Rehoboth Gent.
 De heer H. Bor vertelt van zijn werk
 16.00 uur vertrek
 18.00 uur Afscheidsdiner Terheijden

4 Dagverslagen:

Maandag 8 september 2008.

Onze reis begint 's morgens al vroeg. Om 5.30 uur vertrekken de eerste reizigers reeds uit Rijssen en om 6.15 uur uit Apeldoorn. Tot aan Barneveld gaat alles volgens schema. Daarna komen de files en begint het behoorlijk te regenen. Via De Meern, Gouda, Capelsebrug en Zevenbergen komen wij ongeveer 10.45 uur te Terheyden aan, met een vertraging van drie kwartier. Na zo'n lange rit gaat een kopje koffie met een plakje cake er best in. Verscheiden deelnemers kennen elkaar reeds van vorige reizen en het is er een gezellig samenzijn. Ondertussen komt ook onze chauffeur Kees binnen. Hij krijgt een warm onthaal, want ook hij is bij velen al bekend. Na de koffie wordt iedereen welkom geheten door onze reis leider Ds. den Toom en hij vertelt ons in het kort wat wij de komende dagen hopen te ondernemen. Daarna leest hij Ps. 121 en gaat voor in gebed. Deze Psalm is heel toepasselijk nu wij op het punt staan om te vertrekken, omdat wij overal de bewarende hand des Heeren nodig hebben. Om kwart voor twaalf vertrekken wij naar Kortrijk.

Bij een benzinestation (het is inmiddels een uur geworden) stoppen voor het uitreiken van de lunchpakketten. Deze worden al rijdende genuttigd. Wij worden tevens van koffie, thee enz. voorzien door het duo Mevr. den Toom en Rinus Slingerland. Na het eten wordt Ps. 119 vers 1 t/m. 8 gelezen en wordt de maaltijd met dankgebed geëindigd. Om half drie worden wij op het marktplein van Kortrijk uitgezet (gedropt). Hier krijgen wij een rondleiding met een stadsgids. Hendrik de Vlaming was de eerste martelaar in Kortrijk. Petrus Datheen heeft hier de Catechismus vertaald en Guido Gezelle was hier onderpastoor. Onze gids vertelt dat het eigenlijk een beetje een jubileumjaar is, want men viert het 400^e geboortjaar van Calvijn. Kortrijk is een provinciestad met plm. 75.000 inwoners en zal waarschijnlijk uitgroeien tot 100.000 inwoners. In 1566 gaat de Beeldenstorm aan Kortrijk voorbij, het wordt namelijk niet veroverd door de calvinisten. In 1578 wordt Kortrijk alsnog door de calvinisten uit Gent veroverd. Achttien mannen worden dan geïnstalleerd als calvinistisch bestuur. Hierna ontbrandt er alsnog een Beeldenstorm en wordt ook de St. Maartenskerk geplunderd. Tijdens de contrareformatie in 1580 worden de calvinisten verjaagd

door de malcontenten en komt er de orde van de jezuïeten. Het calvinistisch bewind heeft dus maar twee jaar in Kortrijk geduurd. Daarna zijn 400 calvinistische gezinshoofden naar Nederland, Frankrijk en Zwitserland gevlucht en hebben de vlascultuur mee genomen. Op de markt zien wij het stadhuis met de beelden van de graven van Vlaanderen. Ook de Hallentoren, het zgn. Belfort, overblijfsel van een middeleeuwse Lakenhal. Ook zien wij veel Vlaamse bouw “de trapgevels”. Daarna gaan we naar het stemmige Begijnhof, wat een oase van rust is, in de drukke straten van het stadscentrum.

Door de kruistochten in 1230 komt er een overschot aan vrouwen, die hier gaan wonen en moeten zelf werken voor hun bestaan. Het hoofd van een begijnhof wordt een grootjuffrouw genoemd. Van een grootjuffrouw met een lange diensttijd staat nog een bronzen beeldje.

veel van deze huisjes zijn nu in gebruik als Bed & Breakfast. Hierna bezichtigen wij de St. Maartenskerk. Hier lag het kerkhof rondom de kerk, later werden de rijke roomse mensen in de kerk begraven. Toen er ook andere godsdiensten

kwamen werden er begraafplaatsen ingericht voor anders denkenden. De St. Maartenskerk is de oudste parochiekerk. Nu gaan we naar de Onze Lieve Vrouwenkerk. Dit is een kapittelkerk in Romaanse bouw. Het interieur is in Barokstijl uitgevoerd. In 1377 is hier een gotische kapel bij gebouwd door de graaf van Vlaanderen Lodewijk van Male. In deze kapel staat een bijzonder doopvont. Samen zingen wij in deze kerk Psalm 42 vers 1 en 5 en Psalm 75 vers 1.

De artillerietoren stamt uit de veertiende eeuw en is één van de weinige restanten van de middeleeuwse Franse voorburcht. Ook bezichtigen wij de St. Michielskerk. Dit is een jezuïetenkerk gebouwd rond 1610 en is driebeukige basiliek. Hierna gaan wij onze bus weer opzoeken om onze weg te vervolgens naar ons hotel. Ondanks de vertraging hebben wij veel mogen zien en horen over het begin van de Reformatie. Aan de uitleg van de gids kon je horen dat hij rooms is opgevoed, want in de ondertoon klonk steeds enige spot door.

Om kwart voor zes komen wij aan bij ons hotel vlak over de Franse grens in Neuville en Ferrain. De sleutels worden uitgereikt en wij hebben nog even tijd om ons te verfrissen.

Om zeven uur worden wij aan de maaltijd verwacht waar iedereen best wel trek in heeft. Als welkomstdrankje krijgt ieder een glas wijn. Verzadigd door het lekkere eten wordt de maaltijd afgesloten met het lezen van Psalm 119 vers 9 t/m. 16 en gebed. Als dagsluiting wordt door onze reisleader Ds. den Toom artikel 13 van de Geloofsbelijdenis gelezen en in aansluiting daarop enkele gedeeltes uit het boek “Om Sions roem en sterkte” van Ds.

Rotterdam, welke gaan over de voorzienigheid Gods en Zijn besturing over de kleinste dingen. Een waardige afsluiting van de eerste dag van onze themareis Guido de Brès.

Dinsdag 9 september 2008

Om 8.00 uur zijn we allemaal in de eetzaal. Het ontbijt smaakt ons weer goed. We mogen deze dag beginnen met psalm 119 vers 17 tot 24: “Doe wel bij Uw knecht, dat ik leve en Uw woord beware....” Na het gebed, vertrekken we met de bus richting Nieuwkerke.

Met een gids gaan we naar onze Lieve Vrouwenkerk. We horen daar het trieste verhaal van de moord op drie priesters door de bosgeuzen. Het is nooit goed te praten wat zij gedaan hadden. De bosgeuzen hebben het vast niet kunnen verwerken dat deze priesters veel geld en goed hadden zich toegeëigend, door het verraden van vele protestanten, die onschuldig hun geloof met de dood moesten bekopen. Voor de priesters zijn gedenkzuilen

opgericht. Door deze daad is er alle jaren negatief gesproken over het protestantisme. Het bracht grote aversie, haat en vijandschap tussen Rome en de Calvinisten. De gids was persoonlijk wat milder, hij was wat gaan studeren over deze zaken. En hoorde nu waarom de priesters gedood waren. Hij wilde wel wat meer toe nadering zoeken. Hij wees ons op het klokje in de kerk die geluid werd als de priester binnen kwam. Ds. den Toom zei: Fout! Dit is mensen verering. Het moet om Christus gaan. Hierna gaan we naar een museum / tentoonstelling van de 16 de eeuw. Hier zien we platen van Luther, Calvin en Petrus Datheen. Velen zijn geschilderd door Rien Poortvliet. Het doet ons goed dit te zien,

in deze roomse omgeving. Om 12.00 uur zijn we bij het monument van de drie vermoorde priesters.

Even later staan we bij een plaquette ter gedachtenis aan Petrus Plancius of Platevoet. Geboren in Dranouter (Dienontre) bij Yperen 1552. In 1578 werd hij Dominee te Brussel. In 1585 vertrok hij naar Amsterdam. Hij had deel aan de Oost- Indische Compagnie. Zijn zeldzame aardrijk-, zeevaart- en sterrenkunde gebruikte hij om de zeevaarders naar Indië, les te geven. Hij wist een groot deel van de wereld uit te tekenen en op kaart te zetten.

De lunch gebruikte we in het volkscentrum. Ds. leest Psalm 119 vers 25 tot 32, "Mijn ziel kleeft aan het stof; maak mij levend naar Uw woord...." Na het gebed gaan we richting Dranouter bezoeken de St. Jan de Doperkerk, zingen daar enkele psalmen. Dan zien we het mooie Belfort, hier werd recht gesproken. Het is een Vlaamse stad met 15.000 inwoners. In Killen zien een plaats waar de eerste hagenpreken werden gehouden. Dit bracht veel oproer met zich mee. Door naar Steenvoorde, stad van de lakenindustrie. Buiten Steenvoorde zien we een plaats waar de eerste Beeldenstorm plaats

vond.

We reden bijna de hele dag langs de grens van Frankrijk/ België. We zien onderweg veel begraafplaatsen die stille getuigen zijn van achter gebleven verdriet van de oorlog 1914/1918. Het was een drukke dag. We kwamen wat laat bij ons hotel aan, daarom was het diner een half uur later. Voor dat we de dagsluiting hielden, sprak Ds. den Toom ons aan, hij wilde met ons het evangelie lezen uit het O.T. Jesaja 53. Je kunt dit nooit genoeg lezen als je ontdekt wordt bij je zondeongerechtigheid en schuld. Alles wat daar gezegd word, word gelegd op de Ander. Daar word gesproken over een wonderlijke ruil. Voor je de Bijbel gaat lezen moet je eerst tot jezelf komen. Het is al een wonder als je tot God de Heere mag naderen. De Heere geeft Zelf het voorbeeld bij het volk Israël als het bij de Heilige berg staat. Voor de Heere gaat spreken moeten ze eerst 3 dagen zichzelf afzonderen en heiligen. Zo moeten ook wij ons voorbereiden. Dus niet zeggen: "even lezen, even bidden". Besef toch tot Wie je spreekt. We lezen Jesaja 53. Dan horen we uit het boek van Ds. Rotterdam. "Sions roem en sterkte". (Hij schreef dit boekje in een tijd toen het zijn leven kon kosten.) Tot wat doel heeft Christus dit alles geleden. Niet alleen om de waarheid van Zijn leer te bevestigen, nog om ons een voorbeeld te geven. Voornamelijk tot vergeving onzer zonden. Het lijden van Christus moeten we niet gadeslaan uit natuurlijk medelijden, ook niet boos worden op de Joden. Maar met een inzien in ons zelf. Dat het onze zonden zijn, die Hem deze zware kruisweg deden gaan. Verwondering moet er zijn, dat Hij dit voor ons wilde doen. Zijn opzoekende liefde voor een verloren mens. Dat wij de les zouden leren, om Christus na te volgen. Als Hij gescholden werd, schold Hij niet weder. Volg Hem in liefde. Zo Christus vergeven heeft, doet gij alzo. We danken de Heere voor alle goede zorgen aan ons weer geschonken. We praten nog wat na over de verhouding Rome - Protestantisme. Over het Concilie van Trente (een Italiaanse stad behorende bij het Duitse rijk) vele jaren werd daar vergaderd. De slotsom was, en is nog steeds: "vervloekt zijn alle kettters, vervloekt, vervloekt. Het was een dag met veel indrukken. Met dankbaarheid mogen we er op terug zien. De zon mocht ons heel de dag bestralen.

Welterusten. Soli Deo Gloria.
Rinus Slingerland.

Woensdag 10 september 2008

Ten zuiden van de Belgische stad Gent bevinden zich de Vlaamse Ardennen. Deze Vlaamse Ardennen, grenzen aan de noordkant van Wallonië. Deze Vlaamse Ardennen bevatten 13 landelijke gemeenten en 4 stedelijke gemeenten. Van deze gemeenten vormt de gemeente Horenbeke de kleinste gemeente van de Vlaamse Ardennen. Deze gemeente is ontstaan door een fusie van de voormalige gemeenten Sint-Kornelis en Sint-Maria-Horenbeke. Door deze gemeente Horenbeke loopt de N8 de hoofdweg van Oudenaarde naar Brakel. Om de protestantse gemeente van Horenbeke te bezoeken moet je in Sint-Maria-Horenbeke bij het Rooms Katholieke kerkgebouw om het kerkhof heen linksaf slaan, en dan doorrijden op de weg die Korsele heet, naar het gehucht Korsele. Het Protestantse kerkgebouw vindt u op het adres Korsele 39. De Bushalte van de busmaatschappij De Lijn is naast dit kerkgebouw. Deze bushalte van de belbus wordt genoemd Tempel. De route naar Korsele is ook opgenomen in de Vlaamse Ardennenroute.

Deze Protestantse geloofsgemeenschap in Horenbeke bestaat al sinds 1564. Dit gebied waar deze geloofsgemeenschap is ontstaan, wordt ook "De Geuzenhoek" genoemd. Zij is één van de zeven Kruisgemeenten die ook behoren bij de "Vlaamse Olijfberg". Deze ere titel is indertijd gegeven aan deze gemeenten door prins Lodewijk van Nassau, de broer van prins Willem van Oranje. In de periode van 1564 tot 1871 kwamen deze gemeenteleden samen in het verborgene, in schuren en eenvoudige boerderijen. Vroeger moet om dit gebied veel bossen zijn geweest, waardoor er vele schuilmogelijkheden waren. Er waren hier vroeger veel geloofsvervolgingen. Dankzij het tolerantie-edict van 1871, dat ontstond onder het Oostenrijkse bewind, ontmoette men elkaar eerst in een schuilkerk die ver van

de straat was gelegen. Deze schuilkerk had geen toren of kerkklokken en werd gebouwd in 1795. Dit is het eerste gebouwde kerkgebouw voor de protestanten van de Vlaamse Olijfberg. Tot op heden wordt dit gebouw nog steeds gebruikt als vergader en ontmoetingsruimte. Men noemt dit de "Oude Kerk". Tijdens de periode van de Verenigde Nederlanden van 1815 tot 1830, krijgen de protestanten de beschikking over een eigen protestantse basisschool in 1820, en een eigen kerkhof in 1824. Aan de zuidelijke omheiningmuur van het kerkhof is een arduinen gedenksteen aangebracht met de volgende tekst:

"Zelfs na hun dood zorgt Willem I Koning der Nederlanden voor Zijne Onderdanen MDCCCXXIV". Dit kerkhof is gelegen tussen de "Oude Kerk" en de "Nieuwe Kerk". Bij Koninklijk Besluit van 22 augustus 1823 werd toestemming en subsidie gegeven voor het aankopen van de grond en het bouwen van de afsluitingsmuur en het aanleggen van deze protestantse begraafplaats. Persoonlijk moet Koning Willem I ook hebben bijgedragen in deze kosten. Op het kerkhof staat een reusachtige rode beukenboom, die in de wijde omgeving is te zien. Deze beukenboom is nu door de overheid als een beschermde boom aangemerkt. Toen deze beukenboom nog een jonge boom was, is aan de voet van deze boom een hugenoot begraven. Deze boom werd groter en dikker, de grafsteen van deze hugenoot is nu omgeven door dikke bovengrondse worteltakken. Het straatje naast deze begraafplaats heeft de naam verkregen "Koning Willem dreef". Het is in België de enige straat welke naar koning Willem I is vernoemd. In 1872 werd de "Nieuwe Kerk" in gebruik genomen. Aan de voorgevel boven de hoofdingang is een stenen opengeslagen afbeelding van de Bijbel aangebracht, met de volgende tekst; "Wij prediken niet ons zelve maar Christus Jezus onzen Verlosser." In de toren zijn twee klokken geplaatst. Het interieur is sober, tegen de koormuur is de preekstoel geplaatst. De houten lessenaar is een zogenaamde adelaarslessenaar, die als het ware de Bijbel moet dragen. De adelaar duidt in de Christelijke symboliek op de Hemelvaart en de onsterfelijkheid van Christus. Jammer dat deze lessenaar niet meer wordt gebruikt, hij is nu vervangen door een liturgisch centrum. Ook het doopvont is prachtig. Het orgel is een klein orgel zonder pedaal en telt 6 registers en is gebouwd in 1961 door een firma uit Enschede. Dit orgel is geschonken door de Synodale orgelcommissie van de Nederlandse Hervormde Kerk. In de koormuur naast de preekstoel zijn aangebracht 4 prachtige glas in loodramen.

Deze zijn geschonken door familieleden van de vroegere predikant Wilford. Onderaan deze 4 glas in loodramen zijn de volgende teksten aangebracht;

”Ter ere God en ter gedachtenis aan eene geliefde vader is dit vensterglas gegeven door zijne zonen William en John James Wilford.” ”Dit vensterglas is gegeven door de familie Wilford – Derham en vrienden als bewijs van liefde voor het Woord van God.”

In 1913 verscheen bij de uitgeverij La Rivière en Voorhoeve te Zwolle van H.S.S. Kuijper het boek; ”Uit het land van Guido Gezelle” Deze schrijver vertelt ons in hoofdstuk 23, hoe hij een zondag heeft doorgebracht op uitnodiging van de toenmalige predikant Ds. J. Chrispeels. Hij schreef; ”Als een eilandje in een oceaan, ligt de kleine geuzenhoek midden in het Roomse Vlaanderen. Een kleine gemeente van twee honderd zielen, rechtstreekse afstammelingen van de oude geuzen uit het tijdperk van de Reformatie, die zich in de omliggende bossen wisten schuil te houden en daarom ”bosgeuzen” genoemd werden.” Er waren toen twee honderd zielen. Waren er toen ook zoveel papieren leden? Nu zijn er bijna twee honderd zielen, waar van er maar 10% naar de kerkdiensten komen. Op het kerkzegel van deze geloofsgemeenschap staat het volgende;

”De Protestantse Kerk van Maria – Horenbeke Vreest niet gij klein kuddeke Luc.XII: 32”

Doornik, een Belgische stad waar onze Nederlandse Geloofsbelijdenis afkomstig is.

Doornik(Tournai) ligt in de Henegouwse Leemstreek en grenst aan de Franse grens. Door de rivier de Schelde wordt deze stad doorsneden. Guido de Brès was hier ook predikant. Hij was de opsteller van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, ook wel genoemd Confessio Belgica. Guido de Brès moest vluchten, daarom wierp hij deze Geloofsbelijdenis in de nacht van 1 op 2 november 1561 over de buitenste ommuring van het kasteel bij deze stad. De Rooms Katholieke Kerk heeft de geschriften van Guido de Brès laten verbranden. Maar het belangrijkste geschrift werd daardoor niet verbrand. Nu behoort deze Geloofsbelijdenis tot één van de Belijdenisgeschriften van de Reformatorische kerken. Het grootste kerkgebouw in deze stad is de Onze-Lieve-Vrouw Kathedraal. Dit kerkgebouw was eerst gebouwd geheel in de romaanse stijl. In de 18e eeuw is het koorgedeelte vervangen door een gotisch gedeelte. Later is gebleken dat het romaanse gedeelte was gebouwd op een rots, het gotische gedeelte was hier niet opgebouwd. Daardoor is het gotische gedeelte onderhevig aan verzakkingen. Tussen het gotische gedeelte en het romaanse gedeelte van dit kerkgebouw heeft men een midden toren en vier hoektorens gebouwd. Ook één van deze hoektorens had last van verzakkingen, daarom is de fundatie van deze toren gestabiliseerd door dezelfde firma welke de fundatie van de scheve toren van Pisa in Italië heeft gestabiliseerd. Dit kerkgebouw wordt momenteel gerestaureerd. In dit kerkgebouw worden nu de resten blootgelegd van eerdere kerkgebouwen. De financiering van deze restauratie is voor rekening van de Belgische overheid. Deze overheid betaalt ook aan alle geestelijken in België hun salaris! De kerkelijke opdrachtgever in België voor de restauratie van R.K. kerkgebouwen heet; ”Kerkfabriek.” Wij mochten in dit kerkgebouw enige niet ritmische Nederlandse Psalmen zingen, wat prachtig klonk in deze grote ruimte. Op ons zingen kwamen diverse mensen op af. Het was juist het kapittel (het bestuur) van deze kathedraal die aan de vervolgingen van de protestanten hun medewerkingen hebben verleend. De gevangenen waren toen overvol, zodat men noodgevangenen maakte van het hout, dat was bijeengebracht voor de bouw van de Protestantse kerk. Door deze geloofsvervolgingen wilden de kooplieden uit Frankfurt en Antwerpen geen handel

meer drijven met de stedelingen van Doornik. Wat toen grote beroeringen teweeg heeft gebracht. Zoals ook de Beeldenstorm ook wel genoemd beeldbraak. In 1566 waren in deze stad minstens twee predikanten werkzaam. Het aantal mensen dat toen de hagenpreken bezocht was zeker 6000. Dit was een vier vijfde deel van de inwoners van Doornik.

Ondanks de vervolgingen toch nog in Doornik een Protestantse Kerk!

De Protestantse kerk in Doornik is gevestigd in een van oorsprong Romaans huis dat is gebouwd tussen 1172 en 1200. En is gevestigd aan de Rue Barre St. Brice 12. In dit kerkgebouw is een prachtig glas in lood raam, voorstellend het lijden van de Heere Jezus aan het kruis.

De Nederlandse tekst in dit glas in loodraam, is uit het Evangelie van Johannes 15 vers 20:

”Een dienstknecht is niet meerder dan zijn heer. Indien zij Mij vervolgd hebben, zij zullen ook u vervolgen.”

Het zou mij niet verbazen dat dit glas in loodraam, vroeger deel uit maakte van een ander Protestants kerkgebouw waar Nederlands werd gesproken. Als je dit gehele tekstgedeelte aandachtig bekijkt, dan moet dit glasraam waarschijnlijk behoord hebben in een serie van drie glas in loodramen. Waarvan dit glas dan, het middelste raam moet zijn geweest. Deze Protestantse gemeente moet volgens het bord aan de buitenmuur gesticht zijn in 1544. In dat jaar stichtte de eerste predikant van Doornik, Pierre Brully deze gemeente. Een jaar later in 1545 stierf hij al de marteldood. Pas in 1559 werd zijn werk door Guido de Brès voortgezet. In de stad Genève kende men in 1561 een eigen kerkorde deze werd genoemd; **Ordonnances Ecclesiastiques**. In deze kerkorde is de invloed van Calvijn merkbaar. Naar Calvinistische opvatting toen waren ook de lagere magistraten met goddelijk gezag bekleed. De eerste predikanten van Doornik werden opgeleid in Genève. Daarom volgde men in de beginperiode in Doornik deze Geneefse kerkorde. Deze kerkorde was niet zo praktisch voor de gemeenten. Al spoedig werd deze Geneefse kerkorde vervangen door de kerkorde van de gemeente van Parijs van 1559. Deze kerkorde noemde men; **Discipline Ecclesiastique**. Het is deze kerkorde geweest die zo grote invloed gehad heeft op de Dordtse kerkorde van 1618-19 en de latere Nederlandse Reformatorische kerkorden.

Een bijzonder standbeeld!

De stad Doornik heeft een standbeeld voor de prinses Christine van Lalaing van Desprinoy (Epinoy) op de Grote Markt laten plaatsen. Naar aanleiding van haar leiding en haar heldhaftig verzet met 800 mensen tijdens het twee maanden durende beleg in 1581 door 20.000 Spanjaarden onderleiding door Farnese. Haar broer Filips van Lalaing was haar tegenstander en diende tijdens dit beleg Farnese. Prinses Christine wordt ook genoemd Phillippina-Christina van Lalaing. Zij was gehuwd met Pieter van Melum, prins van Epinoy en gouverneur van Doornik. Tijdens zijn afwezigheid i.v.m. een veldslag, die hij verloor bij de Grevelingen, hield zij door haar kranige houding het moreel van de inwoners van Doornik hoog. Toen elke poging tot ontzetting nutteloos was gebleken, moest de stad wel capituleren. Deze prinses werd toen door Farnese op de meest hoffelijke wijze behandeld. Zij mocht de stad verlaten met alles wat zij bezat. Zij werd geboren te Belle in 1545, zij overleed in Antwerpen 9 juni 1582 op 37 jarige leeftijd. Haar oudere broer Pilips werd geboren te Lalaing in 1537, hij overleed in Bergen 24 mei 1582 op 45 jarige leeftijd. Christine had ook nog een jongere broer Emmanuel-Philibert van Lalaing. Deze werd geboren 5 mei 1557 te Valenciennes, hij overleed in Bergen 27 dec. 1590 op 43 jarige leeftijd. Deze Emmanuel gaf leiding aan de groep malcontenten, dit waren ontevreden voornamelijk katholieke edelen en geestelijken die tegen de politiek van de Staten-Generaal en Willem van Oranje ageerden. Door geldelijke beloning en het toekennen van belangrijke ambten slaagde Farnese erin talrijke edelen tot gehoorzaamheid aan de koning te doen terugkeren. Deze Pilips en Emmanuel werden van medestanders, tegenstanders van hun zuster Christine geworden. Deze prinses en prinsen waren de kinderen van Karel, graaf van Lalaing en stamden uit een Henegouws adellijk geslacht. De stad Doornik is in de zestiende eeuw een brandpunt geweest in de geschiedenis van het Protestantisme. Deze stad heeft met dit standbeeld haar droevige geschiedenis niet willen verdoezelen.

Donderdag 11 september 2008

Rond 8 uur mogen we komen ontbijten, steeds eer een heerlijke maaltijd. Je kunt nl. zelf kiezen hoe je het ontbijt samenstelt. Zo dat is fijn! Als we allemaal klaar zijn horen we het programma voor vandaag. Dan wordt er gelezen uit Psalm 119, waarin centraal staat hoe deze psalmdichter Gods bevelen bewaard heeft en door de verdrukkingen in het leven mag bemerken dat dit heilzaam voor de ziel werkt. Gods bevelen bewaren, met deze woorden mogen we de reis vandaag aanvangen. Zo horen we onderweg een samengevatte levensbeschrijving van Datheen, al jong was hij predikant maar wegens vervolgingen gevlucht naar Engeland. Eerst was het veilig voor de vele vluchtelingen maar na wisseling van de macht en onder koningin Mary werd het weer vluchten, nu naar Frankfurt. Datheen heeft de catechismus vertaald en de liturgische formulieren samengesteld en de psalmberijming gemaakt. Er waren

ontmoetingen met vooraanstaanden van de reformatie waaronder Calvijn. Zo in Mont Cassel aangekomen waar op een berg een ver uitzicht was. Deze plaats was in oorlog een uitstekende plaats voor de militairen. Hier staat het standbeeld van generaal Fox, van de oorlog 1914 – 1918. In de dorpen in deze streek zie je nog veel kerkhoven, waar militairen uit deze oorlog begraven liggen. Na dit gezien te hebben gingen we in de grote kerk “Notre dame de la Crypte” waar we een paar psalmen zongen in de berijming van Datheen. Het was indrukwekkend om dat op deze plek te doen. We vervolgden onze tocht nu naar de stad Ieper, waar we na wat gegeten hadden nog wat tijd over hadden om het een en ander te bezien. Allereerst de Menenpoort, de herinnering aan de eerste wereld oorlog 1914 – 1918.

Mijn ooms hebben toen aan de Nederlandse grens op wacht moeten staan. Deze hoge poort staat helemaal vol met namen van militairen, veel uit Engeland, die hun leven daar verloren hebben. Verloren om de vrede weer in Europa terug te brengen. Bij zo iets vermenigvuldigen je gedachten! Na nog wat bezienswaardigheden gezien te hebben wandelden we zo weer terug naar de bus, die op de afgesproken plaats ons weer op kwam halen en nog maar nauwelijks in de bus gezeten of er kwam een stortbui van water naar beneden. Gelukkig net binnen! En zo na weer een dag van dingen en indrukken weer naar ons hotel. Fijn, nog even rusten voor het eten en na the eten het vervolg van de schriftlezing uit Psalm 119. Nu stond het 57^e vers centraal, waarin wij met de psalmdichter zeggen: “De Heere is mijn deel, ik heb gezegd dat ik Uw woorden zal bewaren.” waarna weer uit de Nederlandse Geloofs Belijdenis artikel 26 gelezen werd, met een gewaardeerde bespreking uit het zelfde artikel. Na deze zaken

werden we bij het naderend afscheid bepaald. Dit zou onze laatste nacht hier zijn. Enigen van onze groep lazen een passend gedicht voor, heel mooi ons de richting van het echte leven voorstellende en onze Rinus had nog een spannende ronde voor ons bedacht met Bijbelse vragen. Zo na een fijn samenzijn werd de dag weer besloten. Wel te rusten voor de laatste nacht van onze fijnen vakantie. Fam. M. Mourik, Donkseweg 5, Brandwijk.

Vrijdag 12 september 2008

De laatste dag van de reis. Om 7.30 uur was het koffers in de bus brengen en daarna onze laatste ochtendmaal in ons Franse hotel. Rond 9.00 uur zijn we vertrokken vanuit het hotel en ging de reis naar Gent, waar we rond 9.45 uur arriveerden. Een deel van de groep is daar uitgestapt om te winkelen, koffie te drinken en de Sint-Baafscathedraal te bezoeken. Een ander deel waagde zich niet in de regen en bleven in de bus om daar koffie te drinken en een DVD te bekijken van een Kreijkes-reis naar Zwitserland. Rond 11.00 uur was de groep weer compleet en vertrokken we met de bus naar evangelist Bor. We arriveerden daar rond 11.30 uur. Evangelist Bor was nog op de markt, zodat de heer Versteeg ons welkom heeft geheten. Hij vertelde dat Belgen konden vertellen wat de Heere aan hun ziel gedaan had, waardoor hij zich daar bijzonder thuis voelde. In Gent heeft het calvinisme een korte tijd invloed gekregen tussen de jaren 1575 en 1584. Vooral in de jaren na 1574, het jaar waarin de godsdienstvrede werd gesloten, de zogenaamde Pacificatie van Gent. Ook Petrus Datheen heeft grote invloed gehad in Gent. Hij is in de St. Baafskerk van Gent predikant geweest en heeft daar ruim het Evangelie van vrije genade gepredikt. Op een gegeven moment was het hele bestuur van Gent de reformatie toegedaan. Echter in 1584, het sterfjaar van Willem van Oranje, moest de stad zich overgeven aan de Spaanse bevelhebber Parma. De gereformeerden moesten de stad verlaten en velen zijn uitgeweken naar de Noordelijke Nederlanden en Gent kwam weer in de donkerheid van de Roomse kerk terecht. De heer Versteeg vertelde nog dat vele boeken in de gracht werden gegooid en dat je met droge voeten door de Leie kon lopen. Er is hierdoor veel verloren gegaan. We hebben na het welkomstwoord van de heer Versteeg nog wat psalmen met elkaar gezongen. Daarna zijn we gaan eten. Inmiddels was ook evangelist Bor gearriveerd.

Evangelist Bor is in 1978 benoemd in Gent. Het begin van het evangelisatiewerk ging uit van de Christelijk Gereformeerde kerk van Zaamslag. Er werd begonnen met leatuurverspreiding in Eeklo, Maldegem, Wachtebeke, Moerbeke en Zelzate. Er ontstonden ook kleine Bijbelkringen. Voor het werk van evangelist Bor werd gezocht naar een geschikt pand. Na enig speurwerk kwam men terecht bij een groot herenhuis met daarachter de oudste zelfwasserij van Gent. Er werd hard getimmerd en geschilderd en na verloop van tijd bevatte de ex-wasserij een kerkzaal, een boekwinkeltje, een kleine drukkerij, een bijzaal en een douche en toilet en aan het huis werd een uithangbord bevestigd met de woorden Evangelisch Centrum Rehobôth. De oude wasserij draaide nog op 1 juli en eind augustus 1978 werden de eerste diensten gehouden in de oude wasserij. Eén van de eerste bezoekers van het Evangelisch Centrum was een 75-jarige Hollander. Evangelist Bor vertelde dat deze Hollander vele jaren gebeden had of de Heere hier nog eens een kerk wilde stichten. Hij is een paar jaar geleden overleden op 103-jarige leeftijd. De evangelist bezocht ook wel

mensen in het bejaardentehuis. Eén van de mensen die hij bezocht was nogal dovig. De heer Bor moest daarom luid spreken bij het bidden en Bijbellezen. De mensen in het bejaardentehuis zeiden dan: "O, van de kerk zijn ze er weer". Deze bejaarde man leerde ook elke week een gedicht en hij zei dat ook tegen de zusters. De zusters schreven het gedicht op en zo was deze oude man met evangelisatie bezig in het bejaardentehuis.

De heer Bor vertelde ook van een man die zei dat hij bekeerd was. De heer Bor had hem toen de vraag gesteld of hij wel eens onbekeerd is geweest. Deze man bezocht de evangelisatiepost waar hij het woord gehoord heeft en de Heere dit woord heeft willen zegenen. Deze man zei dat als de Heere Jezus nu zou moeten sterven hij ervoor zou springen. Hij heeft echter geleerd dat de Heere Jezus voor hem is ingesprongen. Nu is hij veranderd. Dat zien ook de mensen, maar deze verandering is geheel het werk van God. Ook de strijd is op deze man afgekomen. Hij wilde naar de stad. Hij bad tot God en vroeg of de Heere hem wilde bewaren voor de bioscoop. En toch trok de bioscoop zo sterk, dat hij er heen ging. Echter, er waren allerlei dranghekken geplaatst voor de bioscoop. Het bleek dat de bioscoop verbrand was. Deze man werd zo blij, hij zei: "Dat heeft God gedaan en ik bid dat God alle bioscopen in brand steekt". Evangelist Bor vertelde ook van een meisje dat een folder in haar brievenbus had gekregen. Ze was als kind altijd gewaarschuwd voor die Protestanten, zonder ooit te weten waarom ze bang moest zijn. Als Rooms Katholieke ging ze ook elke zondag naar de mis. Toch kwam ze er vaak met lege gevoelens vandaan. Naar aanleiding van de folder heeft ze de vraag aan de heer Bor gesteld wat nu het verschil is tussen Rooms Katholiek en Protestant. Evangelist Bor heeft op verschillende manieren het verschil proberen uit te leggen, maar zonder succes. Het meisje gaf aan geen verschil te zien en Bor voelde ook dat er niets veranderd, als God het hart niet verandert. Bor heeft haar een Bijbel aangeboden, maar die wilde ze niet hebben. Toen heeft hij haar een preek meegegeven van J.C. Ryle: "Heilzame nodiging tot het levende water" en hij heeft haar uitgenodigd om op zondag een kerkdienst bij te wonen. Ze was echter niet van plan deze dienst bij te wonen. 's Nachts is ze dit boekje gaan lezen. Ze begreep er weinig van, alleen dit, als ze ooit het geluk wilde vinden, dan was het alleen in datgene waar Ryle over schreef. Het Woord had haar hart geraakt. Zondags kwam ze toch naar de kerkdienst toe met het voornemen om dan 's avonds naar de mis te gaan. Bij het centrum aangekomen, wilde ze toch nog weer weggaan. Ze kon toen toch niet meer terug en werd meegenomen naar de kerkzaal. Haar eerste indrukken van die dienst waren angst voor de sekte waarin ze terecht gekomen was. Verbazing dat de dienst 1,5 uur duurde waarvan de preek een uur duurde. Ze was een dienst van 30 minuten gewend en een preek van 10 minuten. Maar ook blijdschap mocht ze ervaren, omdat tijdens deze dienst 1 uur gesproken werd over 1 zin uit de Bijbel en over precies dezelfde dingen als ze

in de preek van Ryle las. Hier wilde ze blijven. Ze heeft geleerd dat er inderdaad een verschil bestaat tussen Rooms Katholiek en Protestants. Inmiddels is dit meisje getrouwd en woont ze in Nederland. De heer Bor vertelde ook dat hij na een folderactie telefoon kreeg van een vrouw. Ze zei dat ze veel gebeden had. Ze was nooit gelukkig geweest in haar jeugd. Toen ze belde vroeg ze of er ook een mogelijkheid tot Bijbelstudie was. Bor heeft deze vraag met ja beantwoord. Onmiddellijk werd de hoorn erop gegooid. Even later ging de telefoon weer en vroeg ze of er ook zondagse diensten gehouden werden. Ook deze vraag heeft Bor met ja beantwoord. Ook toen werd onmiddellijk de hoorn er weer op gegooid. Later bleek dat deze vrouw

een winkel had en stiekem belde omdat ze het voor haar man niet wilde weten. Haar man wilde niet dat ze naar de kerk ging, maar ze kreeg uiteindelijk permissie om naar de Bijbelstudie te gaan. Het heeft 8 jaar geduurd voordat ze ook de keuze maakte om naar de kerk te gaan. Ze ging de preken van Philpot lezen. Ze heeft dit 8 jaar gedaan en ze kende ze ook allemaal uit haar hoofd. De Heere heeft dit willen zegenen. Toen mocht ze ook zeggen: "De Heere is overgekomen". Toen kon haar man haar ook niet meer tegenhouden om naar de kerk te gaan. Het is duidelijk dat de Heere

gekomen is om te zoeken en zalig te maken dat verloren was. Evangelist Bor is ook protestantse aalmoezenier in de rijksgevangenis van Gent sinds 1993. Het is een Bijbelse opdracht om ook zorg te dragen voor de gevangenen, immers Paulus schrijft: "Gedenkt de gevangenen, alsof gij mede gevangen waart". De Heere wil dat het Woord onder de gevangenen verkondigd wordt, ja ook in Gent. Momenteel werken ze met 4 Protestanten. Als gevangenen zich inschrijven als protestant, dan vallen ze onder de zorgen van een Protestantse aalmoezenier. Schrijven ze zich in als Rooms Katholiek, dan vallen ze onder de zorgen van een Rooms Katholieke aalmoezenier.

We kregen het indrukwekkende verhaal te horen van een drugsdealer die 5 jaar had gekregen. Deze man, Mark, was een man die het voor het zeggen had in de gevangenis. Hij meende niets verkeerd gedaan te hebben met het verhandelen van drugs. Op een gegeven moment heeft hij om een Bijbel gevraagd en is er in gaan lezen. Maar in plaats van dat hij de Bijbel las, ging de Bijbel hem lezen. Hij ging zien wie hij geworden was voor God. Hij ging ook zien dat hij voor zichzelf geleefd had en had ook veel spijt naar zijn vrouw en kinderen toe, die hij veel onthouden had, ook het Woord van God had hij hun onthouden. Hij kon het niet meer uithouden en ging bidden. Zo zien we dat het Woord zal doen wat God behaagt. Het zal niet ledig tot Hem wederkeren. Voor één van de diensten bezocht De heer Bor Mark nog even. Mark vroeg aan hem om te bidden voor de dienst. Dat hebben ze samen gedaan. Bor bad en Mark bad. Mark bad met eenvoudige woorden: "Heere God, wil de mannen laten luisteren naar U, opent U hun hart, verander toch hun leven, laat ze zo niet doorleven zonder U, amen". Daarna zei hij: "Henk, ik hoop dat ons gebedje zal helpen". De preek ging deze dienst over de komst van de Heere Jezus, Advent. Hij kwam in deze wereld om de plaats in te nemen van zondaren, om de straf te dragen die ons de vrede aanbrengt. Na de dienst werden er vragen gesteld. Er werd gevraagd: "Henk, nu we het toch over kerstfeest hebben, we gaan toch zeker nog wel een feestje bouwen? Naast Bor zit Mark, die Bor ook wel zijn ouderling en koster noemt voor de kerkdiensten in de gevangenis. Bor vraagt wat hij er van denkt. Plotseling staat Mark op, het wordt stil. Hij houdt zijn Bijbel omhoog met zijn rechterhand en begint te spreken. "Zeg jongens, luister eens even. Hoe lang moeten jullie zitten?" Doordringend kijkt hij daarbij alle mannen die voor hem zitten aan. Aan deze gevangenis komt een einde, maar aan de eeuwige verdoemenis niet, jongens. Ik wil niet verloren gaan, daarom ben ik gaan lezen in de Bijbel en heb ik gebeden tot God. En God heeft mijn gebed gehoord. Ik heb Zijn liefde gevoeld. Mannen bekeer je, geloof dit evangelie!" Hij zwaait met zijn Bijbel, zijn beide armen in de lucht, armen die vol zaten met tatoeages, die hij zelf onder tranen noemde de lidtekenen van de zonden. Deze doordringende preek begreep iedereen. Een preek waarin uitstraalde: de liefde tot de medemens, waarin eerlijk werd gesproken. Hij was hun medegevangene. Toen Mark zijn straf uit had gezeten, moest hij weer voor de rechter komen en kreeg hij nog een straf. Hij vond dit zo erg. Niet omdat hij wilde zeggen die straf niet verdiend te hebben, want dat had hij.

Maar hij wilde zo graag naar zijn vrouw en kinderen om ze te vertellen uit het woord. Tijdens de zitting mocht Bor over Mark vertellen. Hij vertelde wie Mark was en wie hij geworden was. Mark staat nog in de gevangenis bekend als een bajesklant die een brave jongen werd. Mede door dit getuigenis heeft de rechter hem vrij gesproken en kon hij ook zijn vrouw en kinderen met het Evangelie van vrije genade bekend maken. Evangelist Bor heeft nog wel meer gebeurtenissen vanuit zijn werk als aalmoezenier in de gevangenis verteld, evenals van zijn bezoeken in het ziekenhuis en het opzoeken van de varenden. Gezien de uitgebreidheid van dit verslag, zal ik deze niet meer verder opschrijven. Het is mijn wens dat de Heere, die nog Zijn Woord laat verkondigen zowel in Nederland als in Gent als overal, dit Woord tot zegen zal stellen door de Heilige Geest tot uitbreiding van Zijn Koninkrijk. Onze afscheidsdiner hielden we in de Gouden Leeuw in Terheijde waar we rond 18.15 uur aankwamen. Ds. Den Toom heeft ons aan het einde van het diner voorgelezen uit psalm 122 die gaat over de vrede die alle verstand te boven gaat en die werkelijkheid wordt door het bloed des kruises. Het was dan ook zijn wens dat we deze vrede mochten vinden opdat we rust zouden hebben voor onze zielen.
Anneke van Wingerden

5 Gelezen gedichten op de slotavond

a De waarheid niet begrepen

't was in de dagen der vervolging
 Toen men nog hagenpreken hield
 Dat men ondanks des vijands woeden
 Bleef met een eed'len geest beziel.
 Er is een prediker gekomen
 \die in de bossen preken zou.
 Een vrouwtje is van ver gekomen
 Daar zij hem gaarne horen wou
 zij had gehoord eerst zou hij preken
 Gewoonlijk voor een grote schaar
 Dan zou hij 't avondmaal bedienen
 Ook zij wenst' aan te zitten daar.
 Ook zij wil 's Heeren dood verkonden
 Ofschoon z'er ver voor lopen moet
 En veel gevaren mot trotseren
 Toch, wat haar overkomt 't is goed.
 Heel vroeg is zij op weg getogen
 Ruim 20 mijlen moet zij gaan.
 Als haar, aan de rand van 't bos gekomen
 Geboden wordt om stil te staan
 Het zijn soldaten, die daar waken
 Zij vormen om het bos een kring
 Om zo het volk toch te beletten
 Dat het daarginds niet luisteren ging.
 't Oud moedertje wordt aangehouden
 Waarheen de reis zo vraagt men haar

Zal ze een leugen gaan verzinnen
Om toch nog maar te komen daar
Maar neen, ze zal de waarheid spreken
Weet ge niet wat ik ginder doe
Mijn oudste broeder is gestorven
En dus ga ik er nu naar toe
We hopen de erfenis te delen
Die deze Broeder achter liet
Daar komen ook mijn broers en zuster
Dat is mijn reisdoel zo ge ziet
Ga dan maar door, dat is niet verboden
En toen men haar passeren liet
had zij de waarheid wel gesproken
maar ach neen, men begreep haar niet.
J.C. Heijboer.

b Ik zag een visje

Ik zag een visje op het strand,
het was in doodsnood, op de rand
van 't water, van zijn levensbron
maar waar het zélf niet komen kon.

Het hapte en het sprong omhoog,
maar ach, het was ál lucht, ál droog,
en 't scherpe zand heeft het verwond
bij ied're landing op de grond.

Toen kwam een grote golf der zee
en nam dat visje met zich mee,
het werd nog net op tijd gered,
de zee genas en voedde het.

Toen ik dat visje daar zo zag,
zo worstelend, toen dacht ik: "Ach,
zo is het met een mensenkind
vóór dat de Heere God het vind.

Een mens, gevallen buiten God,
blijft vechten om te leven, tot
hij uit zijn onmacht wordt getild
en God zijn hunkeringen stilt,

En hij, gewassen van het vuil,
genezing vindt voor wond en buil,
en zwemt in 't blij geheimenis:
God, Die een zee van geven is."

J van een- Nusmeijer.

Gelezen door Cees Pijpers.

6 Gedicht van Guido Gezelle

HET SCHRIJVERKE

(Gyrinus Natans)

O Krinklende winklende waterding
met 't zwarte kabotseken aan,
wat zien ik toch geren uw kopke flink
al schrijven op 't waterke gaan!
Gij leeft en gij roert en gij loopt zo snel,
al zie 'k u noch arrem noch been;
gij wendt en gij weet uwen weg zo wel,
al zie 'k u geen ooge, geen één.
Wat waart, of wat zijt, of wat zult gij zijn?
Verklaar het en zeg het mij, toe!
Wat zijt gij toch, blinkende knopke fijn,
dat nimmer van schrijven zijt moe?
Gij loopt over 't spiegelend water klaar,
en 't water niet meer en verroert
dan of het een gladdige windtje waar,
dat stille over 't waterke voert.
o Schrijverkes, schrijverkes, zegt mij dan, -
met twintigen zijt gij en meer,
en is er geen een die 't mij zeggen kan: -
Wat schrijft en wat schrijft gij zo zeer?
Gij schrijft, en 't en staat in het water niet,
gij schrijft, en 't is uit en 't is weg;
geen christen en weet er wat dat bediedt:
och, schrijverke, zeg het mij, zeg!
Zijn 't visselkes daar ge van schrijven moet?
Zijn 't kruidekes daar ge van schrijft?
Zijn 't keikes of bladtjes of blomkes zoet,
of 't water, waarop dat ge drijft?
Zijn 't vogelkes, kwietlende klachtgepiep,
of is 'et het blauwe gewelf,
dat onder en boven u blinkt, zoo diep,
of is het u, schrijverken zelf?
En t krinklende winklende waterding,
met 't zwarte kapoteken aan,
het stelde en het rechtte zijne oorkes flink,
en 't bleef daar een stondeke staan:
"Wij schrijven," zoo sprak het, "al krinklen af
het gene onze Meester, weleer,

ons makend en leerend, te schrijven gaf,
één lesse, niet min nochte meer;
wij schrijven, en kunt gij die lesse toch
niet lezen, en zijt gij zo bot?
Wij schrijven, herschrijven en schrijven nog,
den heiligen Name van God!"

Gyrinus natans: draaikever, een soort watertor

winklende: scherpe bochten beschrijvend

kabotseken: mutsje

spiegelend: spiegelend

zo zeer: zo rap

kwietelen: kwelen

kapoteken: manteltje

7 Uit de geschiedenis

a De marteldood van de drie geestelijken van Reningelst

12 januari 1568: Verloren Maandag of Weversmaandag

In januari 1568 zakken een veertigtal bosgeuzen onder leiding van Jacob van Huele en Joannes Michiels, een predikant, naar Reningelst af. Ze plunderen er de kerk en nemen de drie geestelijken gevangen: Judocus Huyghesoone, pastoor, Robertus Ryspoort, onderpastoor, en Jacobus Panneel, geestelijk koster. Op hun terugtocht plunderen ze de kerken van Loker en Dranouter en op deze laatste parochie kunnen ze ook nog de pastoor, Jan Breufkin, gevangen nemen. Ze zetten hun strooptocht verder en ook de kerken van Kimmel, Nieuwkerke en Niepkerke moeten eraan

geloven. De vier gevangenen worden overal meegesleurd en moeten machteloos toezien hoe de kerken worden verwoest. Van Niepkerke gaat het verder naar de heuvel van de Zwarte Molen, tussen Nieuwkerke en Dranouter. Op de zuidoostelijke helling, die destijds dicht begroeid was met Westhofeisten, vinden ze een geschikte schuilplaats. Aan de voet van de heuvel worden de vier priesters ter dood veroordeeld en de drie van Reningelst ook daadwerkelijk vermoord. Alleen door een tussenkomst van Hans Camerlynck blijft Jan Breufkin van de dood gespaard. Acht dagen later worden de drie lijken in een gracht in de omgeving teruggevonden en naar Reningelst overgebracht om daar begraven te worden. Breufkin wordt enkele dagen later vrijgelaten en legt een getuigenis af over het gebeurde.

b Jan Camerlynck, leider van de bosgeuzen

Jan Camerlynck, een saaiwever die eigenlijk Jan van de Camere heette, werd in 1528 geboren te Hondshoote en kwam waarschijnlijk al heel vroeg in aanraking met de nieuwe religie, die daar vooral onder de saai wevers veel aanhangers had. Na zijn huwelijk week hij uit naar Brugge waar hij met enkele andere Hondshooteenaars in de lakenindustrie actief was. Toen zijn vrouw en zoontje in 1562 aan de pest overleden, keerde hij terug naar Hondshoote. Reeds in 1566 maakte hij deel uit van Sebastiaen Mattes gewapende lijfwacht. Hij was onder meer van de partij toen de stormers de kerken van Steenvoorde, Poperinge, Ieper en Lo vernielden. Na een korte opsluiting in de gevangenis van Brugge dook hij opnieuw op in het Westkwartier. In januari 1567 ontmoette hij in een herberg te Nieuwkerke enkele overlevenden van de slachtpartijen van Watrelos en Lannoy. Samen met enkele geloofsgenoten vormde hij een guerrillalegertje dat in 1567 onder meer de pastorie van Steenwerck bij Belle overviel en het hele Westkwartier onveilig maakte met allerlei vaak gedurfde acties tegen kerken, pastorieën en Spaanse soldaten. Ondertussen hadden de Raden van de Engelse

Vluchtelingenkerken een gewaagd plan uitgedokterd om het Calvinisme in het Westkwartier vaste voet te laten krijgen. In Jan Camerlynck vonden ze een geschikte kompaan, en een jaar lang laaide het bosgeuzenverzet weer hoog op. De bende van Jan Camerlynck speelde ook een vooraanstaande rol in het drama van Verloren Maandag (12 januari) van 1568, waarbij drie geestelijken uit Reningelst werden vermoord. De bende werd in september 1568 nabij Kaaster gevangen genomen en alle leden werden op de markt van Ieper terechtgesteld. Op 20 november 1568 werd Jan Camerlynck op gruwelijke wijze terechtgesteld op de markt van Ieper. Met Jan Camerlynck wilde men een voorbeeld stellen. Eerst werden zijn oren afgesneden. Daarop werd hij met een gloeiende tang genepen en vervolgens geselsd. Gebonden achter een kar werd hij rond de markt gesleurd, waarbij op elke straathoek opnieuw stukken vlees met een gloeiende tang werden losgerukt gevolgd door een geseling. Uiteindelijk werd hij op het schavot vastgebonden met een brandend tonpek boven zijn hoofd zodat hij levend verbrandde.

c De kerk van Reningelst

Tengevolge van verbouwwerken verdween de grafsteen van de drie vermoorde priesters (1569) ergens tussen 1595 en 1623 achter een houten wand en werd nooit meer teruggevonden. Ook de plaats van het graf zelf kon niemand zich op de duur nog herinneren. Tal van pastoors probeerden het graf te ontdekken, en uiteindelijk vond E. H. Lamerant op 23 april 1923 wat hij zocht: na enkele uren graven werden drie skeletten blootgelegd die na onderzoek van het mannelijke geslacht bleken te zijn. Bovendien werd uitgewezen dat de stukjes stof die men bij de skeletten had gevonden, restanten van geborduurde priestergewaden waren. Alles werd bijgezet in een kist die onder het hoofdaltaar werd begraven; een kleine witmarmeren gedenksteen duidt de plaats aan. Het herstelde opschrift met de foutieve tekst van Wynckius werd aangebracht tegen één van de vieringpijlers. Drie van de opgegraven beentjes werden in een kadertje met bijpassende tekst vooraan in de kerk opgehangen. Een kopie daarvan hangt in de pastorie van Reningelst.

d De Geuzenhoek

België is overwegend katholiek. Er is echter een piepkleine protestantse enclave bij Oudenaarde aan de Schelde. De gemeenschap krijgt de intrigerende naam de Geuzenhoek. De bewoners zijn nakomelingen van de bosgeuzen van Jacob Blommaert (1534-1572). Deze kapitein was actief bij de inname van Den Briel (1 april 1572) en Vlissingen (6 april 1572). De watergeus keert terug naar zijn geboortestreek, Oost Vlaanderen, en voert een guerrilla a la Robin Hood, vanuit de dichtbegroeide wouden. Hij wordt bosgeus

De Geuzenhoek, de officiële naam is Korsele (Corsele), ligt in de gemeente Horebeke die 2000 inwoners telt. De Geuzenhoek die in 1554 zou zijn gesticht, staat als de oudste protestantse gemeenschap van België bekend. Er wonen zo'n 200 mensen en één dominee. Er zijn nog twee protestantse kerken; een kerkhof met een grote treurbeuk en een gedenksteen van koning Willem I. De onderwijzerswoning is het geboortehuis van de schrijver Abraham Hans (1882-1939). Maarten Luther heeft al rond 1520 aanhangers in rond Oudenaarde. Zwitserse wevers introduceren er rond 1550 het radicale calvinisme. De Spanjaarden treden keihard op tegen deze 'kettters'. De katholieke machthebbers verbranden of onthoofden hervormers. Sommigen gaan naar de Spaanse galeien. Vrouwen en kinderen worden als slaven verkocht. De streek raakt leeg. Uit angst voor de inquisitie vluchten sommige aanhangers het bos in of naar het vrije Zeeland.

Jacob Blommaert, op de wereld gekomen in Pamele bij Oudenaarde, is één van de rijkste tapijtwevers in zijn geboorteplaats. Blommaert voert een guerrillaoorlog tegen koning Philips. De calvinistische aanhangers in België leefden eeuwenlang teruggetrokken in de Vlaamse Ardennen. Pas door ingrijpen van de Nederlandse koning Willem I kreeg de gemeenschap in Korsele (Geuzenhoek) toestemming een eigen begraafplaats in te richten. Jacob Blommaert is erbij wanneer de geuzen in 1572 Den Briel innemen. Hij is kapitein en bevrijdt enkele dagen na Den Briel, Vlissingen (6 april). Willem van Oranje vraagt Blommaert de Spaanse troepen te verjagen uit zijn geboortestad rond Oudenaarde. De reis gaat via Oosterweel bij Antwerpen naar Oudenaarde, zijn geboortestreek. Het lukt Blommaert, die dan waarschijnlijk het nieuws over de Bartholomeüsnacht net heeft gehoord, met zijn legertje de stad op 7 september 1572 binnen te trekken. Hij vormt een regering met lutheranen, calvinisten en wederdopers. Vier of vijf katholieke priesters worden in de Schelde gegooid en verdrinken. Bestuurders worden opgesloten. Willem van Oranje, op weg naar Bergen om zijn broer Lodewijk van

Nassau te ontzetten, verovert Mechelen en Dendermonde. De grote steden, Antwerpen, Brussel, Brugge, Leuven en Gent blijven de koning trouw. Alva ontwijkt met zijn leger een gevecht met Van Oranje. Een camisado (nachtelijke aanval) wordt de prins bijna noodlottig. Slechts een week of zes regeert Blommaert over de oude scheldestad. Onenigheid tussen de bewoners versnelt de ondergang wanneer Spaanse troepen onder leiding van de hertog van Alva in aantocht zijn. Zij nemen Oudenaarde, de geboortestad van Margaretha van Parma, in en Jacob Blommaert vlucht opnieuw. In Oostwinkel bij Eeklo tussen Brugge en Gent wordt hij op 4 oktober vermoord. De schuilplaats waarin hij zich bevindt wordt in brand gestoken. Zijn legertje keert na omzwervingen terug in de omgeving van Oudenaarde en terroriseert de Spanjaarden vanuit de bossen bij Korsele. Hun nakomelingen, trouwe calvinisten, vormen nu de bewoners van de Geuzenhoek. Tussen 1572 en 1582 is Aalst en omgeving slagveld tussen opstandelingen en muitende Spaanse troepen totdat Oudenaarde op 5 juli 1582 definitief in handen van Spanje valt. Al braken er betere tijden aan, eeuwenlang werd het protestantisme in Korsele als een vijandige leer beschouwd. Vaak moest er in het geheim gekerkt worden. Het oude kerkje in Horebeke, eigenlijk een boerderij, getuigt ervan. Het bestaat nog steeds en is nu gemeenschapsruimte. Op nogal wat grafstenen lees je de naam Blommaert. Jacob Blommaert geldt nu als een beroemde rebellenleider. Zijn zoon, Pauwel Blommaert, is in 1611 eerste griffier van de Staten van Zeeland.

e Petrus Plancius (Platevoet)

Vader Platevoet was poorter (burger) van Belle of Balleul en woonde te Dranoutre, een klein dorpje, dat onder het rechtsgebied van Belle behoorde, dicht bij de Franse grens. In 1552 werd hem zijn zoon Petrus geboren. Hij schijnt wel een vermogend man te zijn geweest, gezien de wijze, waarop hij later zijn zoon liet studeren, en ook de Hervorming te zijn toegedaan geweest, daar de jonge Petrus later theologie, geschiedenis en talen studeerde in Engeland en Duitsland. In zijn jeugd bezocht hij de school te Hondskoote, een plaats van 20.000 inwoners. De Hervorming was toen zeker

ook in Belle doorgedrongen, want in 1560 werd daar Jan de Creus om zijn geloof levend verbrand. Toen Petrus Platevoet zijn studie in 1576 had voltooid, werd hij tot het predikambt toegelaten en "gesonden om in verscheydene plaetsen van West-Vlaanderen onder het Cruyce den Ghecruysten Christum te prediken". Van toen af is hij bekend onder de naam Petrus Plancius. In het begin van 1577 trok Plancius naar Mechelen, Brussel en Leuven, om er - zoals het in die dagen werd genoemd - onder het kruis te prediken. Tekenende woorden voor die bange dagen, want gebukt onder het kruis ging het toch met Christus naar de overwinning. In genoemde drie steden bouwde Plancius kruiskerken, zo heet het in de geschiedenis; wat niet wil zeggen kerken van steen, maar gemeenten des Heeren. Hij had vrucht op zijn arbeid en in korte tijd waren daar meer dan 25.000 mannen en vrouwen, die bereid waren goed en bloed te "wagen" voor de "belijdenisse der Euvangelischer waerhey". In die benauwde tijden heeft ook Plancius de koude en hitte der vervolging verdragen en met gevaar van zijn leven de gemeenten gebouwd. Dat hij, evenals zijn vader, een vermogend man moet zijn geweest, bewijst wel, dat hij geheel op eigen kosten leefde en nimmer van de gemeenten ook maar één penning heeft gevraagd of genoten. Lange tijd achtereen heeft hij elke veertien dagen elf nachten gepreekt. Overal in de dorpen in de omgeving ging hij het Woord en de sacramenten bedienen. In die veertien dagen moest hij daarvoor 28 mijlen afleggen om al die kruiskerken, die hij bediende, te bezoeken. En welke moeiten heeft hij daarbij wel beleefd. Maar hoe menigmaal werd hij op wonderlijke wijze uit doodsgevaar gered door de sterke hand des Heeren. Zo ook te Mechelen, toen na de Pacificatie van Gent Don Juan de predicatie, die Plancius daar hield, liet verstoren. Hij ontkwam ternauwernood, maar zijn ouderling Pieter Panis werd gevangen genomen en te Mechelen omgebracht. Toen hij te Meenen was, overvielen hem de handlangers van Spanje en Rome, maar hij ontkwam door de Leye over te zwemmen. Hij woonde schijnbaar daar, want bij die overval moest hij zijn kostbare bibliotheek

achterlaten, die later in het openbaar te Yperen op de Markt werd verbrand. Ook te Cassel ontkwam hij eens op het nippertje. Deze enkele gebeurtenissen, die de geschiedenis ons over hem naliet, zijn toch wel voldoende om te begrijpen hoe zwaar het leven ook deze kruisgezant van Christus door de roomse wolven is gemaakt. Hoe bitter moet het hem zijn geweest, als hij vernam, dat er opnieuw van zijn geliefde leden gegrepen waren. Maar de Heere gedacht aan Zijn knecht. In 1578 werd hij geroepen om binnen Brussel het Evangelie openlijk te prediken. De Gereformeerde gemeente aldaar had in Maart 1575 een paar kerken gevraagd voor het houden van haar godsdienstoefeningen. Van de dertien predikanten, die haar hebben gediend, moet Petrus Plancius wel als één der voornaamsten worden genoemd. De Nationale Synode van Dordrecht (1578) wees Brussel aan als de gemeente, die de Synode zou samenroepen en aan wie men "alle zwaarigheid overschrijven zal". Sinds 1 Mei 1581 was te Brussel de uitoefening van de roomse godsdienst zelfs geschorst. In de jaren 1581-1585 behoorden er 39 personen tot de magistraat, die Calvinist waren. Maar ondanks dit alles leed de gemeente onder diepe armoede, vooral toen in 1582 het gebied rond deze stad ernstig van overvallen en plunderingen had te lijden. De kerkelijke goederen hadden weinig waarde en men moest hoge bezettingskosten opbrengen. Aan de gemeenten van Emden, Delft en Amsterdam werden beden om hulp gericht. In 1584 deed ook Plancius dit verzoek aan Delft. Amsterdam gaf Antwerpen machtiging 15 ponden Vlaamsch (90 gulden) uit te trekken voor dit doel, maar verzocht gelijktijdig om nadere inlichtingen. Zeven jaren lang diende Plancius de gemeente van Brussel, tot de stad zich op 13 Maart 1585, door de honger genoodzaakt, moest overgeven aan de hertog van Parma. Het was toen ook met de uitoefening van de Gereformeerde prediking gedaan. Plancius vluchtte. Hij trok soldatenkleren aan en trok met de soldaten uit de stad. Zijn collega Johannes Floreanus werd gegrepen en vermoord. Plancius vertrouwde niet op het akkoord, dat de stad met Parma had gesloten. Zo kwam hij als vluchteling in Bergen op Zoom aan. Hij is nimmer in zijn geboorteland teruggekeerd. In Noord-Nederland was Plancius geen onbekende. Als afgevaardigde van de Oost- en West-Vlaamse Classis had hij de Synode te Dordrecht bezocht. In het Noorden was grote behoefte aan predikanten, en nauwelijks had men dan ook vernomen, dat bij de Zuid-Nederlandse vluchtelingen ook Petrus Plancius was, of burgermeesters en kerkenraad van Amsterdam zochten hem te Bergen op Zoom op en verzochten hem in Amsterdam proef te komen preken. Plancius nam het aan en na enige keren een boetpredicaties gehouden te hebben en het gevoelen daarover van de meesten der lidmaten gehoord te hebben, werd hij met advies van de burgemeesters beroepen en in December 1585 bevestigd. Hij is tot zijn dood in Amsterdam gebleven, al nam hij het beroep voorwaardelijk aan, omdat hij zich bleef gebonden voelen aan zijn gemeente te Brussel. Maar de geschiedenis heeft geleerd, dat Zuid-Nederland voorgoed onder de roomse kerk is gebleven. Plancius heeft aan de Statenvertaling niet zo veel gedaan, want hij werd alleen als revisator benoemd. Hij overleed op 15 mei en werd 25 mei 1622 te Amsterdam begraven, niet in de kerk, maar op de algemene begraafplaats, omdat hij een tegenstander was van het begraven in de kerk. Andere bronnen vermelden het Kerkhof der Zuiderkerk als begraafplaats. Johanna is op 28 juni 1635 te Leiden in de Hooglandse Kerk begraven.

Claes Wassenaer schrijft een overlijdensbericht:

"Binnen de Stadt van Amsterdam is op Pinxter dach na noene liffelick in den Heeren ontslapen, de Hoochgeleerde en vermaerde Dienaer des Godtlicke Woorts Petrus Plancius out synde over de 70. Jaren: als de Gereformeerde Kercke aldaermet een dappere yver 37 Jaren, en elders met groot perijckel des levens voorghestaen en bedient: oock met syn Matematischescientie die verre Vaerten deser Landen treffelick gevordertheeft. Het Lijck wierd met een voornamentlicke suyte des Acht-baere Raets, Kercken-Dinaers, doctooeren, en ytenemende Borghers, en meest alder Lidmaten van de Kercke ter Aerden gestelt. Des overledenen Soon wierde datelick in syn plaets beroepen. De Heere gheve hem syn zeghen, die voetstappen syns Vaders nae te volghen."

Zijn zoon - welke is niet bekend - werd dadelijk in zijn plaats beroepen. Plancius werd niet in de kerk, maar op de algemene begraafplaats ter aarde besteld, omdat hij een tegenstander was van het begraven in de kerk. Petrus Plancius is gehuwd geweest met Johanna Geubels. Deze schonk hem acht kinderen; een dochter en zeven zoons. De dochter is een jaar na zijn dood gehuwd met een predikant. Eén van zijn zoons is tijdens de studie te Leiden gestorven. De anderen werden allen predikant: Daniël, Jeremias (vóór zijn vader overleden), Petrus, Antonius, Isaäcus en Jacobus. De genealogie van Pieter begint bij zijn vader: 1: Anthony Platevoet, zoon van ?, geboren in 1520 in Vlaanderen, heer van Monterberg, poorter van Belle, huwt in 1545 met Jenneken Van Der Eijnden, geboren ± 1519. Jenneke overlijdt op 27 januari 1585 in Sandwich (Engeland). Antonius Platevoet was "getrouwd geweest met

Janneken een seer godsalige, ijverige vrouw, verscheijde reijzen vervolght, seer neerstigh int geheim haer kinderen te cathegiseren. Sij is gestorven te Zandwich den 27 Januarij 1585 alwaer te voren noch twee dogters en een soon gestorven waren." Uit dit huwelijk: Pieter Anthoniesz Platevoet (Petrus Plancius), zoon van Anthony Platevoet (I), geboren in februari 1552 in Dranouter, Vlaanderen (Zuid Nederland, nu B), huwt in 1579 in Brussel met Johanna Geubels, geboren in 1558 in Antwerpen als dochter van Francois Geubels en Magdalena Pasteaux. Johanna is daarvoor gehuwd geweest (04.02.1578 in Brussel, La Chapelle) met Hans de Kempnaer, (± 1548, +1579).

Plancius - cartograaf

Plancius is ook een van de belangrijkste cartografen van zijn tijd geweest en een van de grondleggers van de cartologie in Nederland. Hoe en wanneer Plancius aan de geografische wetenschappen komt is niet bekend. Dat zijn geografische astrologische studies veel van zijn tijd in beslag neemt mag wel blijken uit opmerkingen van Amsterdammers, dat hij vaak onvoorbereid op de preekstoel staat en dan onnodig uitwijdt over Indië, de Nieuwe wereld of de sterren. Hij sprak 7 vreemd talen en verzamelde en beoordeelde Spaanse en Portugese scheepsjournalen, die hij vervolgens weer verwerkten in zee- en hemelkaarten. In 1592 brengt hij kaarten uit van de Cassiteriden en de Indische Archipel en zijn grote wereldkaart OBIS TERRAE COMPENDIOSA en vestigt daarmee zijn reputatie. De Nederlander Jan Baptist Vrients (1552-1612) is de graveur en uitgever van de kaart in Antwerpen. Plancius maakt kaarten voor de route naar Indië in dienst van de Oost-Indische Compagnie (1602-1609) en gaf les aan schippers in de kunst van het kaartlezen. Plancius geeft les aan schippers in de kunst van het kaartlezen. Hij vervaardigt verder een aantal kaarten van de buiten-Europese kusten en, samen met Willem Barentsz, een kaart van het Middellandse zeegebied. Als cartograaf maakt hij meer dan 100 afzonderlijke mappen en kaarten. Verder publiceert hij journalen, zeemansgidsen, navigatieboeken en ontwikkelt hij een nieuwe methode voor de bepaling van de geografische lengte. Bovendien introduceert hij het gebruik van de Mercatorprojectie voor de zeekaarten. Plancius was een grote stimulator van de Nederlandse zeevaart. Ofschoon sommigen hem zouden karakteriseren als "een betere amateur", zien velen hem als de belangrijkste persoon na Mercator aan het eind van de 16e eeuw. Zijn werk is niet zo bekend als dat van zijn collega's omdat hij geen atlas heeft gepubliceerd. Hij was bijvoorbeeld betrokken bij de ontdekking van New York.

f Hendrik Voes en Johannes van Essen te Brussel verbrand, 1523.

Te Antwerpen, in Brabant, was een Augustijner klooster, waai, de monniken uit de geschriften en boeken van Luther de kennis der waarheid hadden verkregen, en die aan het volk onderwezen. Om die reden werden zij gevangen genomen en naar Vilvorde gebracht, waar de Leuvense hoogleraars zich benaastigden en beijverden, om deze monniken van de belijdenis van het evangelie af te trekken, ja, dreigden zelfs hen te doden en te verbranden, wanneer zij de waarheid niet verloochenden en herriepen, die zij eens beleden en geopenbaard hadden. Door hun tirannische bedreigingen brachten zij het zover, dat zij allen afvielen, uitgezonderd drie, die volstandig aan hun belijdenis bleven vasthouden. Deze werden door Hoogstrate en sommige andere kettermeesters, die terecht meesters en hoofden in de ketterij en dwalingen genoemd mogen worden, ondervraagd, en wel vooreerst, wat zij geloofden. Zij antwoordden daarop, dat zij de twaalf artikelen des christelijken geloofs aannamen en vasthielden, en ook alles wat in de Evangelische en Bijbelse Schriften is vervat; dat zij ook aan een christelijke kerk geloofden, maar niet, zoals de kettermeesters dit deden. Ten andere vroegen zij, of zij ook geloofden aan de instelling der kerkvergaderingen en aan de kerkvaders. Zij antwoordden, dat zij de artikelen geloofden, in zoverre die met de goddelijke Schriften overeenkwamen, en er niet tegen waren. Ten derde vroegen zij, of zij ook geloofden, dat zij zich aan dodelijke of verdoemelijke zonden schuldig maakten, die de instellingen van de pausen der kerkvaders overtraden. Zij antwoordden, dat zij geloofden, dat de geboden van God zalig maakten en verdoemden, en niet de menselijke instellingen. Nadat de kettermeesters niet nalieten, dan eens met zachtheid, dan weer met hardheid, de goede christenen tot herroeping van hun gevoelens te bewegen, maar tevens zagen, dat zij niet vorderden, besloten zij ten laatste zulke hardnekkige kettters, zoals zij hen noemden, aan de wereldlijken rechter over te leveren, zoals Christus aan Pilatus en de heidenen werd overgeleverd, om ben te doden. Vervolgens werden zij van Vilvorde naar Brussel overgebracht, en daar met alle voorzorg in de gevangenis bewaard. Niet lang daarna kwamen ook te Brussel de drogredenaars van Leuven, namelijk, Hoogstrate, Egmont, Godtschalck, Lathomus, Ruardus en Paseba, een karmelieter van Mechelen.

Op de 1e juli liep het volk in grote scharen naar de markt; maar er waren weinig vreemdelingen, aangezien alles in het geheim had plaats gehad. Daar verschenen de drie bedelmonnikenorden, met kruisen en vaandels, zoals hun gewoonte is, wanneer zij in statelijke optocht en pracht zich vertonen willen. Toen nu de leraars der goddelijke Schrift en de abten, die de bisschoppen vertegenwoordigden, met hun waardigheidsteken en gewone staven, zich in orde op het schavot hadden geplaatst, werd de jongste van de drie, een jong, maar geleerd en welsprekend man, over de markt gebracht en binnen geleid. Enige ogenblikken later voerde men hem, met misklederen aan, op het schavot. Midden op het schavot stond een tafel, versierd en bedekt als een altaar. Voor deze tafel knielde hij neer, met het aangezicht naar het volk gekeerd, en niemand bespeurde enige tekenen van vrees of schrik aan hem. Achter hem stond de opziener van de grauwe monniken, die begon te prediken, terwijl daartegenover een bisschop geplaatst was, die met een geopend boek de plechtigheden begon uit te voeren. Terwijl dit alles plaats had, van elf tot twaalf uur, en de een predikte en de ander hem ontkleedde, bleef de jongeling in alles dezelfde, zodat zijn aangezichtskeur zelfs niet veranderde. Zijn wezenstrekken waren zedig en vol uitdrukking, waaruit men gemakkelijk afleiden kon, dat hij niet alleen de dood verachtte, maar ook, dat hij een zeer bescheiden en zachtmoedig man was. Zijn gelaat en houding deden vermoeden, dat hij zich met bidden en de overdenking der hemelse dingen op heerlijke wijze bezig hield. Toen men hem had ontwijd, werd hij weer binnen gebracht. Kort daarna kwamen de andere twee voor, die ouder waren dan de bovenbedoelde, want beiden hadden een baard, terwijl de andere jongeling geheel glad en baardeloos was. Uit het voorkomen van deze beide mannen kon men gemakkelijk hun volharding en vrijmoedigheid bespeuren. Zij werden ook ontwijd en van hun priesterschap of monnikendom beroofd, en gingen van het schavot naar binnen, waar zij veroordeeld en gevonnist werden. Hoewel het recht en billijk en vooral te Brussel de gewoonte was, dat het vonnis van ieder veroordeelde, voor zij stierven, in het openbaar moest worden voorgelezen, werd dit echter in deze zaak, uit schaamte over de grote onrechtvaardigheid, nagelaten. Om hen te troosten vervoegde zich Hoogstrate, de leraar van Leuven, hij hen, en zei, dat hij, wanneer zij nog wilden herroepen, de macht had om hen los te laten. Een hunner antwoordde daarop: "Dit zijn de woorden aan Pilatus: Gij zoudt geen macht hebben tegen mij, indien het u niet van boven gegeven ware." Enige tijd daarna bracht men alleen de twee, namelijk, die er eerst uitkwam en een van die laatste, voor, terwijl zij naar het vuur werden geleid, dat men tot dit einde op de markt gereed maakte. Toen men hen daarheen voerde, en zij hun klederen uittrokken, vloeiden hun monden over van heerlijke taal, waaruit ieder duidelijk kon bemerken, dat zij vrome en godvruchtige mannen waren, die zich hartelijk verblijdden, ontbonden te zullen worden en hij de Heere Jezus Christus te zijn. Hij herhaling betuigden zij, dat zij als christenen stierven, dat zij geloofden aan een heilige algemene christelijke kerk, en zeiden ook, dat nu de dag aanbrak, waarnaar zij lang begeerd hadden. Toen zij tot op het hemd ontkleed waren, moesten zij geruime tijd aldus blijven staan, totdat zij, terwijl men hen bond, van zelf naar de paal grepen, waaraan zij verbrand moesten worden. Langzaam ontbrandde het vuur; en al zagen zij de rook opstijgen, die de vlam spoedig volgen moest, zo werden zij nochtans niet kleinmoedig, maar waren, gelijk men uit hun gelaat en ogen kon bemerken, hoe langer zo meer getroost, standvastig en moedig. Een zonderlinge blijdschap bespeurde men aan hen, zodat velen meenden, dat zij lachten. Onder andere beleden zij de artikelen des christelijken geloofs, en zongen het Te Deum Laudamus, de een het ene vers, de ander het volgende. Toen een hunner zag, dat men het vuur onder zijn voeten aanstak, zei hij, dat hij dacht, dat men er rozen onder strooide. In de vlammen riepen zij herhaalde malen Jezus aan, maar werden eindelijk door de gloed van het vuur verstikt, en offerden aan de Heere hun ziel op. Dit geschiedde op de 11e juli in het jaar 1523, zij waren de eerste, die om de gevoelens van Luther werden gedood. De derde van deze mannen werd niet voorgebracht, en waarom zulks niet geschiedde, is onbekend. Sommigen zeggen, dat hij zijn gevoelens herriep, doch dit is niet zeer gelofelijk, want dan zou dit ongetwijfeld in het openbaar voor het volk hebben plaats gehad. Anderen menen, dat hij in het geheim werd gedood. Velen van deze monniken namen de vlucht, terwijl het klooster verwoesten vernietigd werd. Door de standvastigheid van deze monniken werd, tegen de bedoeling van velen, de genoemde leer in de stad Brussel derwijze voortgeplant, dat zij daar voortdurend beleden werd. Het hoofd of de prior van het bedoelde klooster (waarschijnlijk Hendrik van Zutphen), predikte nog vele jaren daarna de Evangelische leer in het openbaar, en bekeerde tot haar een grote menigte van Nederlanders, zoals ook een monnik, die uit dat klooster was gevlucht, door zijn predicatiën en standvastige raad vele mensen in de genoemde leer versterkte.

g De Last Post aan de Menenpoort te Ieper

Iedere avond, en dit sinds 1926, wordt de Last Post - traditioneel de laatste groet aan de gesneuvelden - aan het grootse gedenkteken van de Menenpoort te Ieper uitgevoerd. Deze Last Post sonnerie wordt geblazen ter ere van de soldaten van het toenmalig Brits Imperium, die van 1914 tot 1918 in de

•Immortal Ypres Salient' hebben gestreden en er zijn gesneuveld. In de vier grote veldslagen rond de stad hebben ruim 250.000 Britten, Canadezen, Australiërs en Nieuw-Zeelanders, Indiërs, Pakistaner en Zuid-Afrikanen het leven verloren. Ruim honderdduizend soldaten hebben geen bekend graf. 54.896 worden herdacht op de Menen- poort (tot 15/7/17). Onder de indruk van dit enorme offer, opperden de Ieperse stichters van de plechtigheid het idee de Last Post uit te voeren uit dankbaarheid aan zij die streden en sneuvelden voor onze vrijheid en de onafhankelijkheid van België. Waar kon het beter dan aan deze poort waardoor zo velen naar het nabije front zijn gestapt om nooit meer terug te keren. Ook wordt gedacht aan de 80.000 Fransen, Amerikanen en andere geallieerden die hier zijn gevallen.

Deze sobere plechtigheid is een onafscheidelijk deel geworden van het leven van deze stad, die fier is op dit, wellicht, unieke voorbeeld van dankbaarheid. De weerklink is dan ook groot. Samen met ontelbare oud-strijders, pelgrims en bezoekers, zijn tal van prominenten aanwezig geweest. Vele leden van Koninklijke Families, ZH. de Paus, Mother Theresa, tientallen regerings- en legerleider en zovele anderen hebben de Last Post bijgewoond.

In een stad, die zich 'Vredestad' noemt, is het ook passend dat hulde wordt gebracht aan zij die sneuvelden om de vrede te

herstellen.

Aan de andere zijde' hebben ook zovelen het leven verloren. Vijanden toen, geallieerden en partners in het Europa van nu. Ook aan hen kan gedacht worden. Aldus vertegenwoordigt de Last Post niet alleen een kijk op het verleden maar ook een signaal van hoop naar de toekomst toe.

h Petrus Datheen

1531 Geboren in Mont Cassel, in het karmelietenkoster te Yperen gezeten.

1549 de reformatie toegedaan.

1553 naar Emden gevlucht, na de dood van Eduard VI. Predikant van de vluchtelingengemeente in Frankfurt geweest.

1562 Naar de Paltz, Frankenthal: Psalmen berijmd, HC in het Nederlands vertaald, ook de formulieren door hem vertaald.

1566 in Vlaanderen, hield er hagenpreken

1566 wonderjaar 5 april 300 edelen boden smeekschrift aan (3 hoofdverzoeken: afschaffing van de inquisitie, minder strenge toepassing van de plakaten en het samenroepen van de Staten Generaal), landvoogdes beloofde moderatie (verzachting), er zou ook geld bijeengebracht worden als de vervolgingen maar ophielden, er werden hagenpreken gehouden. Filips II zei dat de landvoogdes nog strenger moest optreden. Toen kwam de Beeldenstorm. 18 aug. 1566 te Antwerpen. Daarna ook elders. Verbond der edelen en der kooplieden viel uiteen. Filips II: beeldenstormers zware straffen. Eind 1566 hagenpreek te Poperingen 15.000 mensen.

13 maart 1567. Het legertje van het verbond der kerkenraden werd bij Austruweel verslagen. De prins van Oranje had de poorten van de stad Antwerpen laten sluiten zodat niemand hulp kon bieden.

Hevige vervolging kwam.

1568 begin 80-jarige oorlog.

1572 naar de bevrijde steden in de noordelijke Nederlanden op verzoek van Willem van Oranje om kerkelijke zaken te regelen.

1573 Willem van Oranje werd gereformeerd onder invloed van Datheen. Strijder voor de ware leer en wilde met de roomsen niet samenwerken.

1576 Zierikzee door de Spanjaarden ingenomen: toestand van Holland en Zeeland bijna hopeloos, maar Spaanse soldaten gingen muiten, gingen naar Brabant, zodat Zeeland vrij was. Spaanse furie in Brabant en Vlaanderen (muiten). Maastricht en Antwerpen werden geplunderd. Gevolg hiervan:

1576 Pacificatie van Gent: samenwerking met roomsen om Spaanse troepen uit het land te krijgen. Op godsdienstig gebied zou de toestand in Holland en Zeeland blijven zoals ze was, de roomsen zouden alleen 'besloten' samenkomsten mogen houden, in andere gewesten zou men niets tegen de Roomse kerk ondernemen. De roomse godsdienst zou daar gehandhaafd blijven en de protestanten zouden geduld worden om in 'besloten' vergaderingen samen te komen. Datheen is hiertegen. Alleen in de ware dienst van God is het hoogste welzijn van het land gelegen en Rome was een afgodische kerk. Datheen had een afschuw van de roomse zuurdesem. Viel openlijk de prins hierover aan Ondertussen een nieuwe landvoogd: Don Juan van Oostenrijk. Vooral was Datheen er op tegen dat er hulp bij Frankrijk gezocht zou worden. Ook graaf Jan van Nassau waarschuwde hiertegen. Er mocht geen gelijkstelling van waarheid en leugen zijn. Werd predikant in Gent. Er kwamen onlusten tussen Calvinisten en roomsen zodat de pogingen van de prins om eenheid te krijgen niet doorgingen. Eeuwig edict van 1577: in schijn een bevestiging van de pacificatie van Gent, maar in waarheid een vernietiging ervan (Don Juan): de roomse godsdienst zou in alle gewesten worden hersteld. Don Juan stierf en werd opgevolgd door de hertog van Parma. Hij vernietigde de pacificatie van Gent.

5 Jan. 1579 Unie van Atrecht: handhaving van de roomse godsdienst.

23 Jan 1579 Unie van Utrecht: tot behoud van de gereformeerde religie. Hieruit komen voort de zeven verenigde Nederlanden.

1578 Datheen te Gent: Opnieuw Beeldenstorm. Datheen spoorde hiertoe niet aan en nam geen deel aan oproerige bewegingen. De Beeldenstorm mishaaide hem en in plaats van daartoe aan te zetten, bestrafte hij die. Protestanten in Gent waren het niet met de pacificatie eens en zagen ernaar uit dat de gereformeerde godsdienst zou zegevieren.

1581 Filips II plechtig afgezworen

17 febr. 1583 Franse furie in Antwerpen

10 juni 1584 Willem van Oranje gedood. Parma sloeg het beleg voor Gent.

19 sept. 1584 overgave van Gent in Spaanse handen.

4 aug. 1584 Hembyse- werd daarvoor terechtgesteld omdat hij heulde met de Spanjaarden door te proberen Dendermonde in de handen van de Spanjaarden te spelen. Datheen verliet Gent. Prins Maurits koos zijde van de contra- remonstranten.

1617 Staten van Holland: scherpe resolutie: er zou geen nationale synode komen en steden mochten soldaten, waardgelders, in dienst nemen, die niet aan prins Maurits hoefden te gehoorzamen. Dat was hoogverraad. De Staten Generaal grepen in. Oldenbarnevelt en Hugo de Groot worden gevangen genomen.

13 mei 1619 Oldenbarnevelt onthoofd. De Staten Generaal namen het besluit dat er een Generale Synode gehouden zou worden.

i Geschiedenis van Gent tot 1584

De godsdienststroevelen van de 16de eeuw brachten de stad tot dieper economisch verval. In 1576 werd de Pacificatie van Gent ondertekend, maar de stad droeg er niet veel toe bij om de daarmee beoogde eendracht in de Nederlanden te bereiken. In 1577 maakte Jan van Hembyse zich meester van de stad, die hij tot calvinistische republiek omvormde. Drie personen hadden in de jaren '77 en '78 Gents verzet tegen de politiek van Oranje geleid. Als eerste Hembyse, de voorschepen of burgemeester, die met bedriegelijke en oneerlijke manieren alleen zichzelf zocht als tweede Johan Casimir, die in staat was met kracht van wapens, gesteund door de trouweloze Elizabeth van Engeland, de Gentenaren te helpen en als laatste Datheen, die gedreven werd door het hem heilig beginsel van de gereformeerden en zich om Gods wil verzette tegen de godsdienstvrede. Natuurlijk gebruikte Hembyse de anderen voor zijn egoïstisch streven. Ook Datheen. En Datheen heeft zich door Hembyse te sterk laten beïnvloeden. Datheen zag pas, toen het te laat was, de wolfvengedaante van Hembyse van onder zijn schapehuid te voorschijn komen. Hembyse had in '78 ook de stad Gent moeten verlaten; hij was ook a.h.w. voor de prins van Oranje gevlucht. Nu evenwel de staatkunde van Oranje zo klaarblijkelijk schipbreuk leed door het verraad van Anjou, stak de anti-Franse partij in Gent het hoofd weer op en verzocht Hembyse naar Gent te komen. In augustus werd hij opnieuw tot voorschepen of burgemeester benoemd. De Gentenaren vermoedden niet dat ze dit belangrijk ambt een verrader toevertrouwden. Toch was dat zo. Hembyse was met de meest doortrapte plannen naar Gent gekomen. Nu het hem onmogelijk was weer bij Oranje in de gunst te komen besloot hij de stad

Gent aan de Spanjaarden te verraden. Zelf bleef hij evenwel voorlopig achter de schermen. Egoïsten zijn laaghartig. Als de algemene genade Gods onze zelfzucht niet intoomde, zouden wij allen duivels van egoïsme zijn. Bij Hembyse kwam uit wat er leeft in het verdorven mensenhart. Toen Parma in 't laatst van '83 het beleg voor Gent sloeg, haalde Hembyse Datheen over voor het sluiten van een afzonderlijke vrede met Spanje te gaan werken. Hembyse benoemde hem tot lid van den "Raedt van Peysmakers" (vredestichters). Deze moest met Parma een vredesverdrag zien te sluiten. Datheen en de Calvinisten waren voor het merendeel daarvoor te vinden, omdat Oranje opnieuw begonnen was met de verrader Anjou een verbond te sluiten. Het was dus volgens hem slechts een keus: onder Spanje of onder Anjou. Ze waren door de telkens terugkerende teleurstelling onverschillig geworden wat betreft het strijden voor het vaderland.

5 Maart 1584 begonnen de vredesonderhandelingen met Spanje. Datheen was hierbij niet meer dan een marionet. Hembyse trok aan de touwtjes maar bleef voorlopig buiten schot. In het onderhandelen omtrent de overgave van Gent zat geen verraad. Datheen ging dus geheel vrijuit. doch, als de Heere niet kennelijk tussenbeide was getreden, zou Datheen ondanks zichzelf een verrader zijn geworden. Hembyse nl. onderhandelde persoonlijk met de Spanjaarden en verraadde hun een der belangrijkste vestingen en wel Dendermonde. Zijn doel was een hoge positie van de Spanjaarden te verkrijgen als deze met de "Raedt van Peysmakers" omtrent de overgave van de stad een overeenkomst had gesloten en Gent dus "Spaans" geworden was. Gelukkig voor Datheen kwam de huichelachtigheid van Hembyse tijdig aan het licht. Terstond staakten de "Peysmakers" hun eerste aangevangen onderhandelingen. De tomeloze woede van het Gentse volk keerde zich tegen Hembyse, die gevangen gezet en onthoofd werd. De stad was evenwel niet meer te redden. 19 September 1584 gaf Gent zich over. In handen van Alexander Farnese van Parma. De protestanten, die geen vrijheid van godsdienst konden verkrijgen van Parma, verlieten in zo'n groot getal de stad Gent, dat deze haast ontvolkt was. In 1600 telde de stad nog amper 31.000 inwoners. Gent overtrof voorheen Parijs. Nadien was het niet meer dan een betrekkelijk kleine stad. De opkomende vlasindustrie bracht in de tweede helft van de 17de eeuw enig herstel (52 000 inwoners in 1690), maar de grote economische opbloei trad pas na 1750 in (grotere linnenproductie, eerste katoenfabrieken). Door toedoen van Lieven Bauwens kreeg de katoenindustrie tijdens het Franse bewind een nog grotere uitbreiding. Datheens onschuld aan het verraad van Hembyse staat onomstotelijk vast. Trouwens de volkswoede in Gent keerde zich niet tegen hem of een der andere "Peysmakers", maar alleen tegen Hembyse. Evenals de andere predikanten, verliet Datheen met een algemeen paspoort de stad Gent en begaf zich naar het nabijgelegen Sluis in Zeeuws- Vlaanderen.

j Twee christenen te Gent verbrand en twee vrouwen levend begraven 1540.

Toen keizer Karel de vijfde in het jaar 1510 uit Frankrijk naar de Nederlanden gekomen was, teneinde het oproer te Gent te stillen, vervolgde hij, op het sterk dringender priesters en monniken, de christenen op de wreedste wijze, en werden er twee mannen en vrouwen ter dood gebracht. Toen de mannen in het raadhuis waren geleid, werd het vonnis over hen uitgesproken, dat hun lichamen tot as moesten verbrand worden, en hun goederen aan de keizer vervallen. Nadat het vonnis was gelezen, werden zij weer in de gevangenis gebracht, waar zij twee dagen vertoefden, gedurende welke tijd vele monniken en priesters daar kwamen en hen op hun gewone wijze pijnigden. Intussen heerste er in de stad een grote drukte, daar men zich gereed maakte om de gevangenen ter dood te brengen. En, ofschoon het gebruikelijk was, dat men hen, die ter dood veroordeeld waren, op een zekere plaats voor de stad bij de galg doodde, vonden zij goed, om de burgers vrees aan te jagen, de strafoefening ditmaal op de kleine markt voor het raadhuis bij de St. Pieterskerk te doen plaats hebben. Toen nu de derde dag was aangebroken, waarop het vonnis zou worden voltrokken, had er zulk een grote oploop in de stad plaats, dat het bestuur, om oproer te voorkomen, bevelen moest, dat alle burgers zich met de wapenen op de markt moesten bevinden, en het gericht beschermen. In zulk een oproer en groten toeloop van volk, kon men de laatste woorden van de arme gevangenen niet goed verstaan, ook daarom niet, omdat zij wegens de langdurige gevangenschap verzwakt en bijna half dood waren; alleen de naast bijstaanden getuigden, dat zij hun tijd met tot God te bidden doorbrachten, en Hem smeekten, dat Hij tien in deze laatste strijd met Zijn genade en barmhartigheid wilde bijstaan. De Fiskaal liet een brandende waskaars halen, en gaf die aan de beul, om het vuur daarmee aan te steken. Hij deed dit met zulk een groten spoed en in overijling, dat hij bijna van de plaats viel, waar hij stond. Het vuur ontbrandde aller-geweldigst, zodat de lichamen van deze martelaren spoedig verbrand waren.

De dag na deze straoefening werden er twee tamelijk bejaarde vrouwen, geboren te Leuven, die voor anderen de Evangelische waarheid beleden en verdedigd hadden, tot een gruwelijke dood veroordeeld, namelijk om levend begraven te worden. De een heette Antoinette, en was afkomstig uit een aanzienlijk oud geslacht. Hun voorvaders hielden vroeger het regeringsambt. Zij stierven beiden met een bewonderenswaardige, ja met een ongelofelijke moed, hoewel zij overigens zwak en onvermogen van lichaam waren.

k Antonius Walaeus

(1573-1639) Koudekerke 1602 Middelburg 1605

Hoogleraar Leiden 1619 Staten vertaler (Nieuwe Testament)

Antonius Walaeus werd 3 oktober 1573 te Gent geboren. Hij overleed 9 juli 1639 te Leiden. In 1581 werd hij voor zijn opvoeding naar de predikant van St. Nicolaas gezonden (deze predikant was gehuwd met de enige zuster van zijn moeder). Daar kreeg hij al onderwijs in Latijn en Grieks. Maar daar kwam een einde aan toen de predikant naar Hillegom vertrok. Toen keerde de negenjarige knaap terug tot zijn ouders. In 1583 had zijn vader enige weken onschuldig gevangen gezeten. Dit maakte diepe indruk op de jonge knaap. Het gezin week uit naar Walcheren om te ontkomen aan de oprukkende Spaanse heerschappij in de Zuidelijke Nederlanden. Antoine de Waele oftewel Antonius Walaeus werd tot 1588 schrijver op een notariskantoor te Middelburg. Zijn vader had het bevel gekregen over een kleine Zeeuwse vloot die tot taak had vluchtelingen uit de Zuidelijke Nederlanden over te zetten. Antonius moest zijn vader weleens bijstaan. Bij zo'n gelegenheid, in 1588, vernam Antonius, op zijn veldbed gelegen, 's nachts een stem, die hem tot het predikambt riep, zo duidelijk, dat hem dat ogenblik zijn gehele leven voor de geest stond. Hij vroeg en kreeg verlof van zijn ouders en was spoedig leerling aan de Latijnse school te Middelburg. In 1596 vertrok Antonius Walaeus naar de Leidse Universiteit. Hij studeerde onder Trelcatius, Junius en Gomarus (bij wie hij in huis was). Zijn eerste predicatie hield hij in Voorschoten onder toezicht van de hoogleraar Trelcatius. Na een studiereis langs diverse buitenlandse universiteitssteden (in Genève ontmoette hij bijvoorbeeld de bejaarde Beza) werd hij in 1602 predikant te Koudekerke. In 1605 deed hij intrede te Middelburg. In 1606 werd hij curator van de Latijnse school te Middelburg, nadat hij de hem aangeboden positie als hoofd niet had aanvaard. In 1617 werd Walaeus voor twee maanden door Middelburg afgestaan aan Den Haag als predikant. Toen hem het hofpredikerschap werd aangeboden bedankte hij daarvoor. Ook een hoogleraarschap te Sedan aanvaardde hij niet. In 1618 vinden wij hem op de synode te Dordrecht. Daar had hij een plaats in het hoogleraargestoelte, hoewel hij naar de letter geen hoogleraar was. Met anderen werd hij aangewezen de Dordtse Leerregels op te stellen. Hij kreeg tot taak Oldenbarnevelt bij te staan in de laatste uren voor zijn terechtstelling. Oldenbarnevelt verzocht Walaeus naar de prins te gaan om vergiffenis te vragen en zijn kinderen in zijn bescherming aan te bevelen, maar om genade vragen kon hij niet, hoewel Walaeus hem dit voorstelde. In 1619 werd Walaeus hoogleraar te Leiden. In de oratie, waarmee hij het ambt van hoogleraar aanvaardde, ontvouwde hij de heerlijke roeping van de Evangeliedienaar. Het doel van de arbeid dient te zijn de ere Gods, de zaligheid der zielen en de opbouw van de gemeente. Hij wijst op de noodzakelijkheid van het dagelijks gebed en een reine wandel. Daarna gaat hij over tot de beschrijving van al datgene wat bestudeerd dient te worden. Vooral wijst hij op de noodzaak van het onderzoek der Schrift. Tot driemaal toe is hij rector geweest. Walaeus heeft meerdere wetenschappelijke werken nagelaten. Hij leverde ook zijn aandeel aan de Synopsis Purioris theologiae die in 1625 verscheen. In februari 1639 aanvaardde hij zijn derde rectoraat. Toen sprak hij er reeds van (tot zijn zoon die hem vroeg waarmee hij het rectoraat dacht te beëindigen, zo hij gespaard zou blijven) dat hij verlangend uitzag naar de eeuwigheid. Zijn lichamelijke krachten gingen al meer terug. Na slechts enkele dagen ziek op bed gelegen te hebben ontsliep Antonius Walaeus op 9 juli 1639 's morgens om 11 uur. Polyander sprak in de lijkrede uit dat Walaeus een man was geweest van wijze vroomheid en vrome wijsheid. Hij was een man des vredes, maar goed gereformeerd.

8 Guido de Brès

a zijn leven

In het jaar 1522 wordt Guido in Mons (Bergen) geboren. Mons ligt in het gewest 'Henegouwen', op z'n Frans is dat 'Hainaut'. Guido heeft vier broers en een zus. Pa is glasschilder en moeder staat achter het aanrecht. Het gezin leeft vanuit de rooms katholieke tradities maar 'de vreze des Heere' komt op de eerste plaats. Ze studeren uit de Bijbel en zijn niet bang om een eventuele afwijkende mening met anderen te bespreken. De hot items van de kerk in die dagen worden met elkaar of in het geheim met vertrouwelingen besproken. Als Guido 20 is wordt de invloed van Johannes Calvijn in de lage landen merkbaar. Guido is hier waarschijnlijk al eerder mee in aanraking gekomen. Van zijn persoonlijke motieven om zich te reformeren is weinig bekend. Het enige wat we als zeker kunnen aannemen is dat Guido een Bijbel heeft weten te bemachtigen. Is dat niet fundamenteel? In de zuidelijke Nederlanden wordt een eerste (ondergrondse)gemeente gesticht onder leiding van ds. Pierre Brully. Hij was in Straatsburg verbonden aan de gemeente waar Johannes Calvijn zijn voorganger is geweest.

Guido ontmoet ds. Brully in Doornik; hier wonen en werken zij een poosje samen. In februari 1545 eindigt Pierre Brully's leven op de brandstapel. Zou Guido zien hoe zijn leermeester wordt verbrand? De betrekkingen tussen Vlaanderen en Engeland zijn in deze dagen goed. Koning Eduard VI en zijn voogd zetten een reformatische koers uit in het land. Er is alle ruimte om in het openbaar een kerkelijk leven op te bouwen en Bijbelstudie te doen. Aartsbisschop Thomas Cranmer is de aangewezen man om de anglicaanse kerk verder te reformeren. Enkele reformatische leiders van deze tijd in Engeland zijn; Johannes à Lasco (Polen) en Marten Micron (Vlaanderen). In deze periode wordt Guido gevormd. Hij studeert en leert van allerlei calvinistische mensen die in Engeland asiel zoeken. In 1552 keert Guido als gereformeerd theoloog terug naar Rijssel (Lille) om te preken. Hij is net op tijd weg uit Engeland. Onder leiding van Maria Tudor die getrouwd is met Philips II worden alle reformatische mensen met harde hand gedood. Zij heet niet voor niets Mary Bloody. Guido is dus in Rijssel. Zijn manier van werken komt waarschijnlijk voort uit Galaten 2. Hij legt eerst contacten met voorname families. Met deze families en hun vrienden houdt hij dan feestelijke maaltijden. Er wordt gebeden en uit de Bijbel gelezen. Ook houdt Guido een korte meditatie en roept hen op te kiezen voor de reformatie. Deze groepen mensen worden ook wel huisgemeenten of kruisgemeenten genoemd. Guido is ook met andere zaken bezig; in 1555 verschijnt zijn boek 'Le Baston de la Foy Chrestienne' (De Staf van het Christelijk Geloof). Dit boek is fel gekant tegen de rooms katholieke leer. Het gaat in op de leer over de paus, de goede werken en oorzaak van de zonde. Guido haalt hierin veel uitspraken van oude kerkvaders zoals Augustinus aan. Ook beroept hij zich op de Bijbel. Dit boek wordt een bestseller! In twaalf jaar tijd wordt het vijftien keer herdrukt. In Rijssel is het niet veilig meer. Guido vertrekt naar Frankfurt am Main, Hier is ook een Nederlandse vluchtelingen- kerk. Hij ontmoet hier zeer waarschijnlijk voor de eerste keer Johannes Calvijn. Guido reist dan door naar Lausanne en Genève om hier zijn opleiding en vorming als predikant af te ronden. Zijn leermeesters zijn onder andere Theodorus Beza en Johannes Calvijn. In 1559 gaat Guido met Calvijns institutie op zak terug naar de zuidelijke Nederlanden.

In Doornik trouwt Guido met Catharina Ramon. Samen krijgen ze vijf kinderen. Hij maakt hier de executies mee van verschillende vrienden. Hij is actief in de hele omgeving. Met name de instelling van de ambten en de geheime gemeentestichting. Zijn schuilnaam is in deze tijd Jerome.

De stad Doornik heeft een roerig verleden. De inwoners worden onderdrukt. Eerst doordat Karel V Doornik bij Nederland voegt. Op geestelijk gebied is er ook onderdrukking. Niet alleen Pierre Brully is hier gedood; ook zijn opvolger Quentin Thierry ondergaat hetzelfde lot. Alles wat riekt naar verandering krijgt geen kans meer. Met de vrede tussen Frankrijk en Spanje/Nederlanden gaat voor Doornik de grens naar zijn oude moederland weer open. Philips II vertrekt naar Spanje en instrueert zijn halfzus Margaretha van Parma hoe zij de ketterij dient te bestrijden. Een aantal gemeentelieden gaan onder leiding van diaken Robert du Four meer in de openbaarheid treden. In 1561 gaat een grote groep protestanten meerdere avonden psalmen zingend langs de huizen van bijvoorbeeld de burgemeester, de schout, de bisschop en de priesters. In deze zogenaamde 'chanteries' zit een strijdmotief waarin Guido zich absoluut niet kan vinden. Hij is van mening dat je je op een nette manier moet presenteren. Bovendien vindt hij dat je de overheid moet gehoorzamen en respecteren; in

tegenstelling tot de wederdopers. Ook is hij al bijna klaar met zijn levenswerk ' La Confession de Foy' met 37 artikelen; hij wil dit in alle rust afmaken en hiermee naar buiten treden. Als de geloofsbelijdenis klaar is willen Guido en de zijnen de belijdenis publiek maken. Ook aan de overheid; om een eerlijk onderzoek mogelijk te maken naar de leer en de motieven van de protestanten die zij vervolgen. Het is tegen de rooms katholieke leer maar ook tegen de leer van de doperse radicalen gericht. Hierom wordt een pakketje met alle artikelen uit de geloofsbelijdenis samen met een aantal brieven aan verschillende overheden in de nacht van 1 op 2 november 1561 over de buitenste muur van het kasteel van Doornik gegooid. Gouverneur Montigny woont hier en van hem is bekend dat hij begrip heeft voor de protestanten. Het pakketje wordt gevonden en belandt zelfs in Madrid. Maar wat de overheid ermee doet? In eerste instantie vergroot het alleen de alertheid van de autoriteiten. De vervolgers en hun spionnen komen erachter hoeveel mensen uit Doornik protestants zijn. Ze herkennen Robert du Four als een leider. Ook zijn ze op zoek naar ene Jerome... Beide leiders weten te ontsnappen.

Op 10 januari 1562 wordt door de vervolgers van Guido het tuinhuisje ontdekt waar hij de NGB had geschreven. Gelukkig is Guido de stad al uit. Helaas wisten zijn vrienden niet op tijd alle boeken te verbranden, waardoor er een deel in handen van de vervolgers valt.

Guido de Brès en zijn familie vluchten naar Sedan, waar ze op het kasteel van Henri Robert de la Marck, heer van Bouillon, een tijd rust hebben. Guido gaat ook hier weer verder met zijn werk. In 1564 is hij in Brussel om met de Prins van Oranje (Burggraaf van Antwerpen) te spreken over eventuele samenwerking tussen calvinisten en lutheranen. Helaas komt deze samenspreking niet tot een samenwerking. Dit komt ondermeer omdat de Prins van Oranje niet wist of je wel in opstand tegen de overheid mocht komen. De wegen van Guido de Brès en de Prins van Oranje scheiden zich dus weer. Verder is Guido druk bezig met het schrijven van theologische boeken. Een van die boeken ging over de Wederdopers met als titel : La racine, source et fondement des anabaptistes , wat in het Nederlands is: De wortel, de oorsprong, het fundament van de wederdopers. Dit boek kwam in 1565 uit en bestrijdt de leer van de Wederdopers. Het boek was voor die tijd een bestseller aangezien er een aantal herdrukken zijn geweest. Zelfs na de dood van Guido is het boek nog herdrukt. Helaas is er geen Nederlandstalige editie meer van. De wederdopers hadden een aantal specifieke gedachten: Verbond/doop. Het verbond beperkt zich alleen tot degene die echt voor Christus kiezen. De kinderen horen niet in het verbond. Dus is er geen kinderdoop. Geest/Woord. De Heilige Geest is een zelfstandig persoon die zijn werk doet zonder gebruik te maken van bepaalde middelen. Guido de Brès bestrijdt dit. De Heilige Geest maakt juist gebruik van bepaalde middelen waaronder het geschreven Woord van God, de Bijbel. Overheid. De Wederdopers wijzen de overheid af omdat ze van de verkeerde de aardse regering zijn. Ook zal een wederdoper de eed nooit afleggen. Oorlog/vrede. Wederdopers willen vrede en wijzen de strijd om macht af. Christus echt mens. Volgens de Wederdopers heeft Christus een schijnlichaam gehad. Door deze leer komt de verlossing van de mensheid wel op losse schroeven te staan. In het boek tegen de Wederdopers onderkent Guido de Brès de verschillende stromingen bij de wederdopers. Hij geeft een overzicht van hun leer en laat zien waar die leer niet in overeenstemming is met Gods Woord. In 1566 krijgt Guido een beroep van Antwerpen. Hij en zijn gezin gaan hier heen. Dit jaar 1566 is het wonderjaar er was namelijk in april het verbond van edelen opgesteld. Dit verbond had een smeeksbrief naar Margaretha van Parma gestuurd met het verzoek of de inquisitie afgeschaft kan worden, of de plakaten minder kunnen, en of de edelen meer invloed op de politiek kunnen krijgen. Mede door dit verbond van edelen konden er in het voorjaar van 1566 veel hagenpreken gehouden worden. Bij deze hagenpreken kwamen er eerst een paar honderd mensen maar al snel worden het er enkele duizenden. De overheid laat deze hagenpreken toe. Helaas zorgt deze vrijheid ervoor dat er een Beeldenstorm komt. Veel Rooms Katholieke kerken worden van binnen kapot gemaakt. Door deze woeste actie, waar veel hagenpredikers op tegen waren, worden veel mooie dingen kapot gemaakt. Nadat Guido drie maanden in Antwerpen is geweest moet hij ook hier weer vandaan. Guido gaat naar Valenciennes, waar hij onderdak krijgt bij Charles de Liévin, heer van Famars. Inmiddels slaat de overheid, in Antwerpen, de opstand met harde hand de kop in. In augustus 1566 barst de Beeldenstorm ook in Valenciennes los. Als de St. Janskerk schoon genoeg is preekt Guido de Brès hierin. Maar ook in Valenciennes is Guido niet veilig, want ook daar komt de overheid om de ketters op te sporen. Guido de Brès, De la Grange, Michel Herlin (een edelman), zijn page en een poorter vluchten Valenciennes uit de bossen in. Als de mannen na vijf dagen honger hebben en een herberg inlopen om wat te eten worden ze opgepakt. Ze worden in het

slot van Doornik opgesloten. Ondertussen vechten de plaatsers Doornik en Valenciennes wie Guido de Brès en de andere mannen mogen berechten. Uiteindelijk wint Valenciennes en de mannen worden op een boerenwagen vastgebonden en over de hobbelige weg van Doornik naar Valenciennes gebracht. Als ze daar helemaal kapot aan komen worden ze in een smerig hol waar ze alleen via een klein rooster de buitenlucht (rioollucht) in kunnen ademen. In deze kerker bezoekt de bisschop van Atrecht (Francois Richardot) Guido de Brès enkele malen om met hem te spreken over het geloof en om Guido te bekeren tot het Rooms Katholieke geloof. Over deze gesprekken is een protocol gemaakt zodat we weten wat er besproken is. Toch wijkt Guido niet af van zijn leer, en hij probeert de bisschop te laten zien, d.m.v. de kennis die hij heeft van de aartsvaderen en de kerkvaderen zoals Augustinus, wat er niet goed meer is in de Katholieke kerk van die tijd. De bisschop gaat niet in op de Bijbelse en andere argumenten die Guido de Brès geeft, en de bisschop geeft het op. Guido is niet meer voor de Rooms Katholieke kerk te bekeren. In de kerker schrijft Guido afscheidsbrieven aan de gemeente in Valenciennes, zijn vrouw, die inmiddels veilig in Sedan bij de hertog van Bouillon zit, en zijn moeder. In die brieven wil hij aan zijn vrouw en moeder duidelijk maken dat God hen niet verlaat. Ook vind hij het een grote eer om voor Gods Zoon gevangen te zitten. Op 31 mei 1567 worden Guido de Brès en Pérégrin de la Grange om drie uur in de morgen gewekt om zich klaar te maken voor de executie die om zes uur zal zijn. De twee mannen krijgen nog tijd om afscheid te nemen van hun medegevangenen, en ze maken hiervan gebruik door de gevangenen te troosten en hen te zeggen dat zij om de leer van de Zoon van God gedood worden. En dan is het tijd, het plein staat inmiddels al vol met toeschouwers. Eerst word Pérégrin gehangen en daarna volgt Guido, terwijl hij met zijn hoofd in de strop zit spreekt hij de mensen nog toe om de overheid trouw te blijven en de leer van Jezus Christus aan te nemen. Na zijn executie blijft het lichaam van Guido de Brès nog een dag hangen daarna word het begraven op een plek die niemand weet. Zo stierf Guido de Brès, 45 jaar oud, vol moed en geloofstrouw dat hij voor de leer van Gods Zoon mocht sterven.

b Brieven van Guido de Brès

aan zijn vrouw en vijf kinderen:

"De genade en barmhartigheid van onze goede God en hemelse Vader, en de liefde van Zijn Zoon, onze Heere Jezus Christus, zij met uw geest, mijn zeer geliefde Katharina Ramon, mijn dierbare en zeer geliefde vrouwen zuster in onze Heere Jezus Christus. Uw angst en smart verstoren mijn vreugde en de blijdschap van mijn hart niet. Daarom schrijf ik u deze brief, zowel als tot uw vertroosting, omdat gij mij altijd zeer vurig hebt liefgehad en het de Heere nu behaagt, dat we van elkander gescheiden worden. Uw bittere smart over deze scheiding voel ik nog meer dan de mijne. Ge weet genoeg, dat toen ge mij hebt getrouwd, ge een sterfelijk man hebt genomen, die niet één minuut zeker was van zijn leven; en toch heeft het onze goede God behaagd ons ongeveer zeven jaren te laten leven en ons vijf kinderen te geven. Als de Heere ons langer had willen laten leven, Hij zou er de middelen toe gehad hebben. Maar het behaagt Hem niet. Daarom, Zijn welbehagen geschiede; dit zij u genoeg. Bedenk aan de andere zijde ook, dat ik niet door toeval in de handen mijner tegenstanders gevallen ben, maar door de voorzienigheid van mijn God, Die alle dingen, zo grote als kleine, leidt en regeert, zoals duidelijk is, omdat Christus zegt: "Vreest niet, uw haren zijn geteld. Worden niet twee musjes verkocht voor één penning? En niet één van die zal op de aarde vallen zonder de wil van uw Vader. Vreest dus niet, gij gaat vele musjes te boven". Wat is er, dat door ons minder geacht wordt dan een haar? En zie, toch zegt de mond der Goddelijke wijsheid, dat God het getal van mijn haren heeft opgetekend. Hoe zou dus het kwade en de tegenspoed over mij komen zonder het bestel en de voorzienigheid Gods? Dat is onmogelijk, of men zou moeten beweren, dat God geen God meer is. Het is wel waar, dat de menselijke rede tegen deze leer strijdt en zich er tegen verzet zoveel ze kan, en ik heb dat zeer sterk ervaren. Toen ik gevangen genomen werd, zei ik in mezelf: Wij hebben verkeerd gedaan door met zo grote troep de tocht te ondernemen; we zijn ontdekt door die en die; we hadden nergens moeten stilhouden. En onder zulke overwegingen bleef ik daar terneergeslagen in mijn gedachten, totdat ik mijn geest hoger had opgeheven tot de overdenking van de voorzienigheid Gods. Toen begon mijn hart een wonderlijke rust te gevoelen; ik begon toen te zeggen: Mijn God, Gij hebt mij doen geboren worden op de tijd en het uur, door U bestemd. En gedurende al de tijd van mijn leven hebt Gij over mij gewaakt en mij bewaard in wonderlijke gevaren en er mij geheel uit verlost. En als nu mijn tijd gekomen is, dat ik uit dit leven tot U moet gaan: Uw wil geschiede. Ik kan aan Uw

handen niet ontkomen. En al zou ik dat kunnen, ik zou het niet willen, zó zeer ligt al mijn zaligheid daarin, mij te schikken naar Uw wil. Al deze overwegingen hebben mijn hart zeer opgewekt en verblijd gemaakt en zij doen het nog. En ik bid u, mijn dierbare en getrouwe gezellin, u met mij te verblijden en die goede God te danken voor wat Hij doet. Want Hij doet niets, dat niet recht en billijk is. En vooral moet ge u er over verblijden, omdat het voor mijn welzijn en rust is. Ge hebt genoeg gemerkt en gevoeld van mijn zware werk, mijn kruis, vervolgingen en droefenissen, die ik heb moeten verduren; en ge hebt er ook zelf in gedeeld, toen ge mij hebt vergezeld op mijn reizen in de tijd mijner ballingschap. En zie, nu is mijn God daar, Die Zijn hand naar mij uitsteekt om mij op te nemen in Zijn zalig Koninkrijk. Ik ga u voor; en wanneer het de Heere behagen zal, zult gij mij volgen. Het zal niet voor altijd zijn, dat we gescheiden worden. De Heere zal u opnemen om ons samen te verenigen met ons Hoofd Jezus Christus. Ik ben vrolijk, mijn hart is opgewekt; mij ontbreekt niets in mijn droefenissen. Ik had nooit gedacht, dat God zó goedgunstig was jegens zo'n arm schepsel als ik ben. Ik besef nu de trouw van mijn Heere Jezus Christus. Ik breng in toepassing wat ik anderen met zoveel ernst heb gepredikt. En voorzeker, ik moet dit erkennen, dat toen ik heb gepreekt, ik sprak als een blinde over kleuren, met het oog op wat ik nu in de praktijk gevoel. Ik heb meer nut gehad en geleerd sedert ik een gevangene ben, dan ik in mijn hele leven heb gedaan. Ik ben op een zeer goede school, ik heb de Heilige Geest, Die mij voortdurend opwekt en Die mij de wapenen in deze strijd leert hanteren. Daartegenover loopt de satan, de tegenstander van al Gods kinderen, die als een brullende leeuw is, van alle kanten om mij heen om mij te verscheuren. Maar Hij, Die tot mij gezegd heeft: "Vrees niet, Ik heb de wereld overwonnen", maakt mij overwinnaar. En reeds zie ik de Heere de satan onder mijn voeten verpletteren en gevoel ik de kracht Gods, die in mijn zwakheid volbracht wordt. Ik ben ondergebracht in de sterkste en slechtste gevangenis, die er is, somber en donker, die om haar donkerte "Brunain" genoemd wordt; ik krijg lucht alleen door een klein, stinkend gat, waar men het vuil door werpt; ik heb dikke en zware boeien aan handen en voeten, die me helse pijn bezorgen, want ze schaven door tot in mijn arme beenderen. Maar ondanks alles laat God niet na Zijn beloften te houden en mijn hart te troosten. Omdat deze dingen nu zo staan, mijn lieve zuster en trouwe vrouw, bid ik u, u te troosten in de Heere in uw droefenissen, en al uw zaken aan Hem over te laten. Hij zal u nooit verlaten, dat verzeker ik u. Gedraag u altijd als een christelijke en gelovige vrouw in de vreze Gods, zoals gij altijd gedaan hebt. Doe zoveel ge kunt, door uw goede levenswandel de leer van Gods Zoon, die uw man heeft gepredikt, eer aan. En zoals ge mij altijd zeer hartelijk hebt liefgehad, bid ik u die liefde verder te bewijzen aan onze kleine kinderen. Onderwijs hen in de kennis van de ware God en van Zijn Zoon Jezus Christus. Gij hebt onze dochter Sara, die spoedig groot zal zijn; zij zal u gezelschap houden en u bijstaan in uw droefenissen, en de Heere zal altijd met u zijn. Groet al onze vrienden in mijn naam, en laten zij God voor mij bidden, dat Hij mij kracht, moed en wijsheid geve om de waarheid van Gods Zoon te handhaven tot het einde toe en tot de laatste ademtocht mijns levens. Adieu,

Catharina, mijn allerbeste vriendin. Ik bid mijn God, dat Hij u wil troosten en u vrede geven in Zijn welbehagen. Ik hoop, dat God mij de gunst wil bewijzen, dat ik u nog meer kan schrijven, als het Hem behaagt, om u te troosten zo veel ik kan in deze arme wereld. Bewaar deze brief als een herinnering aan mij; hij is wel slecht geschreven, maar het is zoals ik het kan, niet zoals ik het zou willen. Ik bid u, vraag ook mijn lieve moeder, dat zij veel aan mij denkt. Ik hoop haar enkele troostwoorden te schrijven, als het God behaagt. Groet ook mijn lieve zuster; dat zij haar droefheid als uit Gods hand aanneme. Het ga u wel. Uw trouwe man Guido de Bres, dienaar van Gods Woord te Valenciennes, en nu gevangene voor de Zoon Gods in genoemde plaats "

Uit deze brief blijkt, dat ook zijn enige zuster de leer der Reformatie heeft omhelsd. Hoe getuigt deze brief, dat deze kruisgezant van Jezus Christus ook de bevindelijke kennis van hetgeen hij anderen predikte, in zijn hart heeft ondervonden. Welk een verloochening van het eigen vlees -en welk een verheerlijking van Gods deugden. Opmerkelijk is het, dat hij wel van zijn dochter Sara schrijft, als spoedig groot geworden, maar dat de brief niets vermeldt van zijn zoon Israël, die ouder was dan zijn dochter. Van deze zoon is in de geschiedenis niets bekend. Waarschijnlijk zal op geheime wijze hem de mogelijkheid van schrijven zijn geworden, en dan kan men zich indenken, wat hem dat gekost heeft met de boeien aan de handen en de pijn, die het veroorzaakte. Dat zijn vrouw deze brief naar zijn wens

zorgvuldig heeft bewaard, is duidelijk uit het feit, dat ze in de archieven der kerk zijn bewaard gebleven.

aan zijn moeder

"Mijn goede, lieve moeder, wanneer ik mij indenk, hoeveel verdriet mijn gevangenschap u moet doen en hoe moeilijk het is voor u die te dragen, omdat ge mij altijd met uw moederlijke genegenheid hebt liefgehad, dan kan het niet anders, of mijn hart wordt doorvlijmd van droefheid, en mijn binnenste is diep bewogen. Ik kan nu zeker uit ervaring zeggen, hoe zwaar de scheiding van moeder en kind valt. Maar wanneer ik er over nadenk, is het onnoemelijk veel erger, wanneer een mens van God gescheiden is en de eeuwige zaligheid missen zal. Gij ook, lieve moeder, overwin uw smarten door te zien op het welbehagen Gods, Die zo over mij wil beschikken, om in mij, een broos vat, verheerlijkt te worden. Hij heeft mij een waar navolger gemaakt van Jezus, de Zoon van God, en mij geroepen tot de heilige bediening, niet om de leer van de mensen te prediken, maar het zuivere Woord van Jezus en Zijn apostelen. Dat heb ik tot nu toe gedaan met een goed en zuiver geweten, niets anders zoekende dan het heil der mensen, en niet mijn eer en eigen belang. Ik onderwerp mij aan al hetgeen God zal behagen te doen. Vindt Hij het wel goed mij nu uit dit arme, broze, moeilijke leven weg te nemen, Hij zal mij wegnemen in de kracht mijner jaren, nadat ik veel heb gearbeid in de kerk van Zijn Zoon; ja Hij heeft mij de vrucht van mijn arbeid en werk al voor mijn ogen doen zien, want Hij heeft mijn dienst gezegend en veel vrucht doen dragen, zodat de kerk dat nog lange jaren na mijn dood ervaren zal. Ik kan niet anders dan gerust en tevreden zijn, dat ik gezien heb, wat mijn God mij heeft doen zien. Er is nog veel goed zaad, dat ik gezaaid heb, maar dat nu nog als in de grond verborgen is. Maar wanneer het met mijn bloed zal zijn besproeid, dan zal het groeien en wonderdadig blijken. Ik ben nu op de smalle en moeilijke weg, die tot het leven leidt. Ik ga de weg, waarlangs al de profeten gegaan zijn, en de apostelen, ja Gods eigen lieve Zoon, onze Heere Jezus Christus, en zo vele duizenden martelaren, die hun bloed hebben gestort voor het getuigenis van het Evangelie. Ik heb mijn Zaligmaker al meer dan twintig jaar gediend, en Hij heeft het mij nog nooit aan iets doen ontbreken; ja, Hij heeft mij veeleer een liefde bewezen, die alle menselijke verstand te boven gaat; afgedacht nog van die grote weldaad, dat Hij Zich heeft overgegeven tot de smadelijke kruisdood, om mij het eeuwige leven te geven. Wat dan? Zou ik de Levende verlaten om mijn toevlucht te nemen tot de doden? Zou ik de hemel laten liggen om de aarde te krijgen? De eeuwige dingen voor de tijdelijke? Ik heb reden om mij grotelijks te verblijden, omdat ik zie, dat Jezus Christus, mijn Meester, mij de eer bewijst, dat Hij mij met Hem doet aanzitten aan Zijn tafel. Is dat een kleine zaak, zulk een Heere te volgen? Hij is het, Die door Zijn machtig Woord hemel en aarde gemaakt heeft. Hij is het, voor Wiens aangezicht de engelen en aartsengelen hun aangezicht bedekken. En mij, het behaagt Hem mij Zijn vriend te noemen. En alsof dat nog te gering was, Hij troost mij zonder ophouden in al mijn strijd. Hij is hier in de gevangenis, een gevangene met mij, Jezus Christus, mijn Meester. Ik zie Hem, om zo te zeggen, opgesloten in mijn banden en boeien. Ik zie Hem, met de ogen van mijn geest, opgesloten in mijn donkere en duistere gevangenis, gelijk Hij mij heeft beloofd door Zijn Woord, dat waarachtig is, dat Hij met mij zal zijn al de dagen, tot aan het einde toe. Ik heb aan niets gebrek, zo vervult de Heere mij met Zijn goede gave. Zo dan, lieve moeder, omdat ge mij zo goed gesteld en opgewekt ziet, wees tevreden en verblijd u met mij over de eer, die God u bewijst. God heeft u een zoon gegeven, die Zijn Woord mocht prediken, terwijl gij dacht te moeten volgen één, die menselijke leringen zou moeten verkondigen. Gij hebt een goede ouderdom verkregen, en naar de gewone gang der dingen zult ge mij niet lang kunnen overleven. Ik ga heen, u vóór, en gij zult mij weldra volgen, nadat ge uw dagen vervuld hebt. We moeten niet blijven staan bij het lijden van dit tegenwoordige leven, om altijd maar daarop te zien, dat levert niets op dan tranen en ontsteltenis. Maar we moeten bedenken, dat dit alles snel voorbij gaat, maar dat de vreugde, die daarop volgt, eeuwig blijvend is. En de vervolgers doen niet anders dan de toorn Gods op zich laden, die tenslotte hun ondergang en verderf brengen zal. Ziet gij het niet, dat het ene geslacht gaat en het andere komt? En zo gaat alles voorbij, licht als de wind en de rook, en niets is van blijvende duur. De één sterft vandaag, de ander morgen; de één op deze, de ander op die manier. Niemand is waarlijk gelukkig in deze veranderlijke, onzekere wereld, dan alleen zij, die rusten op het vaste Fundament, Jezus Christus. Leef het overige van uw dagen in de vreze Gods, mij gedenkend, en gelijk ik mijn God dien tot aan mijn dood. Ik beveel u, zo lang gij in deze wereld leeft, mijn arme vrouwen mijn kleine kinderen aan. Ze verliezen hun vader in hun tere jeugd. Ik bid de Heere, mijn God, met heel mijn hart, dat Hij voor hen een ontfermend en barmhartig Vader

wil zijn, hun van jongs af Zijn Heilige Geest wil geven en hen in Zijn vreze doen leven hun leven lang. Ik houd niet op Hem te vragen, dat Hij mij dit vergunt, en dat Hij Zich als een Man betone voor mijn arme weduwe, door haar te zegenen en haar altijd met Zijn gunst te omringen. Ik ben blij, dat zij met haar kinderen naar Sedan is uitgeweken; dat is een troost en rust voor mij. En al is zij nu ver van u en van mijn broeders, ik bid u allen: vergeet haar nooit, maar draagt zorg voor haar en voor mijn kleinen. Ik bid de Heere mijn God, dat Hij u wil vervullen met alle genade en hemelse zegeningen, dat Hij uw ouderdom steeds meer eerbiedwaardig wil maken, door u te bevestigen in alle goed, totdat Hij u opneemt in Zijn zalig Koninkrijk met al Zijn ware kinderen. Adieu, moeder, adieu, lieve moeder; de Heere trooste u in uw droefenis.

Door uw zoon, die u hartelijk liefheeft, Guy Bray, gevangene en in de boeien voor Jezus Christus, Gods Zoon, 19 Mei 1567".

9 Afscheidsworden

Geachte medereizigers, lieve dames, beste heren.

Als we dan weer op reis zijn naar onze thuishaven, willen we nog even kort, terug kijken op deze mooie, leerzame, en gezellige reis. Dan een dankwoord aan Ds. den Toom, en chauffeur Cees Pijpers. **Maandag**morgen, (het lijkt wel weken geleden), we vertrokken met enige vertraging met een bijna volle bus, uit Gouda. Al was het met een natte paraplu. Maar het kon de pret niet drukken. Vele bekenden mochten we ontmoeten. Nog enkelen worden opgehaald. Zo komen we in Terheide, waar de koffie ons wacht. Hier wordt ook onze Cees met applaus verwelkomd. Ds. den Toom begint onze reis met iedereen hartelijk welkom te heten, en leest Psalm 121. In deze psalm staat zes keer het woord "bewaren", de Heere is uw bewaarder. Daar mochten we ook om bidden. Zo gaat onze reis richting Kortrijk. In Kortrijk vertelt een roomse gids, iets 'over' de Reformatie. Ons gebed mocht wel zijn of hij er ook 'uit' mocht vertellen. Maar dat geldt ook voor ons zelf. We horen over de goede werken van de Begijntjes, de kruistochten, en beeldenstormen. We genieten van de heerlijke zon. Tegen zes uur zijn we in ons hotel. Na de maaltijd horen we uit psalm 119, en de geloofbelijdenis art.13. Ik zal mij vermaken in Uw inzetten. Gods besturing gaat over de kleinste dingen. Laat dat toch op je inwerken, en smee om de werking van de Heilige Geest. We spraken met elkaar over: Belijden, belijden is, nazeggen wat de Heere in Zijn woord voorzegt. Als dat wordt ingeleefd, is er één gebed: Och, dat mijn wegen gericht werden om Uw inzetten te bewaren. Dan is bidden gemeenschap. Dan mag je belijdend bidden, en biddend belijden. Na een wandeling, wacht een heerlijke rust. **Dinsdag:** In de dag opening horen we: "Ontdek mijn ogen, dat ik aanschouwe de wonderen van Uw wet. Zo vertrekken we naar Nieuwkerke, en bezoeken we: "Onze Lieve Vrouwekerk", een kerk gebouwd uit ijzerzandsteen. Daar horen we van de moord op drie priesters, door bosgeuzen. Deze handelde uit wraak, voor het verraden van mensen die door het zuivere woord gegrepen waren. Door naar Dranouter, waar Petrus Plancius is geboren. In Killen zien we de plaats waar de eerste hagenpreken werden gehouden. We horen over de Beeldenstorm. We reden de hele dag langs de Belgische en Franse grens. Ook zien we op veel plaatsen oorlog- begraafplaatsen, die herinneren aan de eerste wereldoorlog. We sluiten de dag af, door te luisteren en naar Jesaja 53. Dominee wijst ons op de heiligheid van Godswoord. Het volk Israël, moest zich drie dagen afzonderen voor ze tot God naderden. Laten wij dat toch beseffen voor we Jesaja 53 lezen. De vraag kwam: Wat is toch het doel van Christus lijden. Het is toch tot vergeving van onze zonden. Laat medelijden om Hem, toch niet in ons leven zijn. Maar zie toch in: "Het zijn mijn zonden, die Hem wonden". Mag u zich al verwonderen over Zijn liefde? Met een welterusten, was de zon overgoten dag weer voorbij. **Woensdag:** Voor we vertrekken horen we de bede van de psalmist: "Doe mij treden op het pad Uwer geboden, want daarin heb ik lust". Voor tijd en eeuwigheid, schenk mij onderwijs. Dat was de vraag in het gebed. Zo gingen we op reis. In Horebeke wacht de koffie, dan een bezoek aan een oude "schuilkerk", ook bezoeken we een oude begraafplaats, met een mooie oude treurbeuk, met ingegroeide grafsteen. We rijden naar Doornik. Met een geïmproviseerde 'luns' waren we op tijd in Doornik. Daar worden we herinnerd aan het jaar 1561. Guido de Bres. Hoe hij in een geloofsdaad, zijn geschreven geloofbelijdenis over de muur van het kasteel gooit. Van het kasteel is weinig over. Maar helaas ook van zijn leer. Uit zijn nagelaten brieven weten wij van zijn grote vrede, die er in zijn hart was. Al zag hij de dood voor ogen, 55 jaar oud zijnde, mocht hij blijmoedig zijn Koning aanprijzen, en grootmaken. We maken een rondrit met de bus we zien plaatsen waar mensen hun leven gaven als getuigenis van hun geloof. En

mocht hun bloed dienen als het zaad voor de kerk. Met veel indrukken keren we weer terug naar ons hotel. Weer een dag vol zonneshijn. We sluiten af met psalm 119. "En ruk het woord der waarheid van mijn mond niet al te zeer". Wij zitten er altijd weer tussen met ons eigen ik. Is het ons gebed: "Maak in Uw woord mijn gang en treden vast". Wat zien wij vaak het tegen over gestelde. Wat zoeken juist de protestanten, een toenadering naar die verderfelijke leer. Na een wandeling wacht de rust.

Donderdag. De psalmdichter mocht weten, dat de wegen van druk, hem dichterbij de Heere brachten. Hij beseftte dat, dat, genade was. Van nature leeft dat niet in ons hart. We gaan richting Mont Casel. De geboorte plaats van Petrus Datheen. Daarna staan bij een gedenkzuil, die herinnert aan de landgrenzen, waar zoveel strijd om is geweest, en zo veel levens heeft gekost. De bus brengt ons naar de mooie stad Ieper. Bij de Menenpoort, worden we herinnerd aan de loopgraven oorlog. De balans is: "ongeveer 500.000 doden". De vrije middag was goed voor de ijsboer. De avondsluiting ging over de voorbedding van Christus. Wat een troost voor Zijn kinderen. Hij alleen verlost van de toekomstige toorn. Weet toch: "Er is niemand die zoveel macht heeft dan Jezus Christus, en Dien gekruisigd. We mogen deze avond afsluiten met een gezellig samenzijn . **Vrijdag:** Voor we vertrekken horen we van de psalmmist: "Leer mij een goeden zin en wetenschap, want Ik heb aan Uw geboden geloofd... leer mij uw inzettingen..." Weet toch, al is uw kruis nog zo zwaar, de Heere laat u niet over aan uw lot. We rijden richting Gent, een bezoek aan een grote kerk, met veel aardse pracht. Maar wat 'koud', wat 'koud'. Dan naar een kleine kerk met een 'warme' verbondenheid. Ook dit woord zal nooit ledig weder keren. Het zal doen wat de Heere behaagd. Weet toch, het is tot uw oordeel, of tot uw voordeel. Deze scheiding is voor eeuwig. Hier werden we gewaar, met zoveel kerkgenootschappen bij elkaar. "Ik ben een vriend, ik ben een metgezel, van allen, die Uw naam ootmoedig vrezen. Dat geve de Heere ons allen.

Dan een woord van dank aan Ds. den Toom.

Ja dominee, een woord van dank aan u. Namens ons allen, mag ik u heel hartelijk bedanken voor al de goede zorgen die u weer aan ons wilde besteden. Het valt niet mee, om met zo 'n grote reizende kudde op te trekken. Maar het is u weer heel goed gelukt. In alles komt uw betrokkenheid, en grote kennis, weer duidelijk naar voren. Uw twee ambten mochten we weer opmerken: Herder en leraar. Duidelijk is uw bewogenheid met ons als medereizigers naar de eeuwigheid. Geve de Heere ook zijn zegen over het gesprokene. Onze ziele tot zaligheid, en Gode tot eer. De Heere gedenken u, met uw vrouw, en allen die u lief zijn. De blijk van waardering komt zo.

Dan richt ik mij nu naar Cees Pijpers,
Bij een reis leider, behoort ook een reis- rijder,
Ja, beste vriend, Cees, wat zal ik nog toevoegen, aan al de woorden, die ik in al de achterliggende jaren al tot je gesproken heb. Ik sprak net over "betrokkenheid". Dat hebben wij allen ook nu in deze reis weer duidelijk van jou mogen opmerken. Ik citeer even je eigen woorden, die je enkele weken geleden, via de telefoon tot mij zei: "Rinus, thema reizen, en kerkgeschiedenis, zijn mijn mooiste reizen. Ik leer er zo veel van." Cees dat merken wij, door jou meedoen, en je mee denken. Het wordt door ons bijzonder gewaardeerd. Het maakt onze reis gewoon tot één club van Cees. Nu komen we hier nooit uitgeleerd. Maar lees, onderzoek en bid toch veel, om het licht van Gods Geest. Van harte toe gewenst. Nogmaals, heel hartelijk dank.

De beloning als blijk van waardering komt zo.

Collega: Mevr. den Toom, hartelijk dank dat we zo samen de catering mochten runnen. Door de jaren lange ervaring liep het weer heel goed. Misschien worden we nog wel eens gevraagd door Cees. Ik houw mij aanbevolen. Nogmaals hartelijk dank.

Wij willen Dominee en chauffeur, toe zingen psalm 134 vers 3.

Dat 's Heeren zegen op u daal';
Zijn gunst uit Sion u bestraal';
Hij schiep 't heelal, Zijn naam ter eer;
Looft, looft dan aller heren HEER.

Ik wil afsluiten met een gedicht.
Samen dienen,

Heere, wat een voorrecht, om in liefde te gaan,
Schouder aan schouder in Uw wijngaard te staan.
Samen te dienen, te zien wie U bent,
Want Uw woord maakt Uw wegen bekend.
Samen op weg te gaan, dat is ons gebed,
Als een volk dat juist daarvoor door U apart is gezet.
Vol van Uw liefde, genade en kracht,
Als een lamp, die nog schijnt in de nacht.
Samen te strijden, in woord en in werk,
Eén zijn in U, dat alleen maakt ons sterk.
Delen in vreugde, in zorgen, in pijn,
Als Uw kerk die waarachtig wil zijn.

Dan rest mij nog een ding, dat is de envelop overhandigen.
Met dank, dank, dank.
Ik dank u

Rinus Slingerland.

10 Aanbevolen literatuur:

A Rotterdam: Sions roem en sterkte

Brieven van Guido de Bres, geschreven vanuit de gevangenis
Uitgave stichting Lectori Salutem Rotterdam 1990

Petrus Datheen en zijn Psalmberijming
Lesbrief Gereformeerde Bijbelstichting Leerdam zj

Inhoud

1 Adressen:	2
2 Deelnemers:	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
3 Globaal programma:	3
4 Dagverslagen:	4
Maandag 8 september 2008.....	4
Dinsdag 9 september 2008	5
Woensdag 10 september 2008.....	7
Donderdag 11 september 2008.....	9
Vrijdag 12 september 2008	10
5 Gelezen gedichten op de slotavond	13
a De waarheid niet begrepen	13
b Ik zag een visje	14
6 Gedicht van Guido Gezelle	15
7 Uit de geschiedenis.....	16
a De marteldood van de drie geestelijken van Reningelst	16
b Jan Camerlynck, leider van de bosgeuzen	16
c De kerk van Reningelst	17
d De Geuzenhoek	17
e Petrus Plancius (Platevoet).....	18
f Hendrik Voes en Johannes van Essen te Brussel verbrand, 1523.....	20
g De Last Post aan de Menenpoort te Ieper.....	22
h Petrus Datheen.....	22
i Geschiedenis van Gent tot 1584.....	23
j Twee christenen te Gent verbrand en twee vrouwen levend begraven1540.....	24
k Antonius Walaeus	25
8 Guido de Brès.....	26
a zijn leven	26
b Brieven van Guido de Brès	28
aan zijn vrouw en vijf kinderen:.....	28
aan zijn moeder	30
<u>9</u> Afscheidsworden	31
10 Aanbevolen literatuur:.....	33